

SİNAN KIZILKAYA
BAHAR KILINÇ
DİBA KESKİN
ALAATTİN ALDEMİR
HAKAN TAHMAZ
SEHER AKÇINAR
FATMA BOSTAN ÜNSAL
SUAT YALÇIN
ZEKİ KILIÇASLAN
MELİH MERT
GÜLÇİN TUNALI
BEDRİ SOYLU

halıka dergi

TESLİMİYET VE TEMSİLİYET ÇIKMAZINDA
BARIŞIN İMKÂNLARI

TESLİM- İYET VE TEM- SİLİYET ÇIK- MAZIN- DA BARIŞIN İMKÂN- LARI

SAYI : 08 OCAK - ŞUBAT 2025

halka.dergi0@gmail.com

@halkadergi

@halkadergi

Merhabalar

Halka Dergi'nin sekizinci sayısı ile karşınızdayız. Ekim 2024'te başlayan "yeni barış süreci" tartışmaları gündemin çok önemli bir yerini tutuyor. Konu hakkında birçok tartışma yapılıyor. Bununla birlikte bazı bölgesel yeni gelişmelerle karşı karşıyayız. Gündemin her zaman yoğun geçtiği bir ülkede mesele ettiğimiz konuları tartışmaya ve konuşmaya gayret ediyoruz. Hızla akan gündemin gerisinde kalmadan konuşmanın zorluklarıyla ister istemez karşı karşıyayız. Bu sayıya başlarken, umarız 2025 yılı başladığı gibi bitmez diyelim. Ocak ayında Bolu'da göz göre göre gelen ve bize yaşatılan katliamın benzerlerini görmeme ve insanların yok yere ölmediği bir ülkede yaşama umudumuzu paylaşalım. Bütün bu temennilerle birlikte Ocak-Şubat sayısını çıkardığımız için mutluyuz.

Bu sayıda "Teslimiyet ve Temsiliyet Çıkmazında, Barışın İmkânları" başlıklı bir dosya ile çıkıyoruz. Bu başlık ile özellikle ülkemizin kapanmayan ve sulha eremeyen Kürt Meselesi'ni ve barış konusunu tartışmayı düşündük. Dosya kapsamında konuya dair farklı temsiliyetlerden yaklaşımları bulacaksınız. Cari siyasal atmosferde ciddi bir alan işgal etmesi nedeniyle hemen herkesin odaklandığı bu konuda barışın imkânlarını tartışmayı gözettilik. Umarız bu sayı ile barışın imkânlarına dair anlamlı bir katkı sunmuş oluruz.

Bu sayıya hep yaptığımız gibi geçtiğimiz iki ay boyunca gündemimizi meşgul eden konuları aktarıp kısaca değerlendirdiğimiz Halka'nın Gündemi ile başladık. Dosyanın ilk yazısında Sinan Kızılkaya, "Barış Umudunu Korurken..." başlıklı yazısıyla yeni başlatılan süreçteki anti-demokratik görüntüye rağmen, barışın toplumsallaşmasının imkânları üzerine yazdı. Bahar Kılınc "Yıkım ve İnşa Arasında: Kadınların Yeniden Üretim Emeli ve Barış Mücadelesi" başlıklı yazısıyla, barış siyasetinin teşekkülünde kadınların özneliği ve öncülüğü üzerine bir değerlendirmede bulundu. Fatma Betül Kocaaslan, Diba Keskin ile barış sürecinin kaçınılmazlığına vurgu yapan ve Kürt kadınlarının mücadelesini öne çıkaran bir röportaj yaptı. Zeki Kılıçaslan, halihazırda CHP'de siyaset yapan ve 90'lı yıllarda Ülkü Ocakları Genel Başkanlığı yapmış olan Alaattin Aldemir ile yeni başlatılan süreç üzerine konuştu. Barış Vakfı Yönetim Kurulu Başkanı Hakan Tahmaz yeni başlayan süreci değerlendiren "Silahsızlanma Yolculuğunda Demokrasi Mücadelesi ve Haklar" başlıklı bir yazı kaleme aldı. Seher Akçınar "İslami Kesim ve Kürt Meselesi: Çelişkiler, Gerilimler ve Çözüm Arayışları" başlıklı yazısıyla İslamcı siyasetlerin Kürt Meselesi'ndeki dönüşümünü değerlendirdi. Hak İnisyatifi Derneği Genel Başkanı Fatma Bostan Ünsal, "Yeni 'Süreç' Ne Vaat Ediyor?" başlıklı yazısıyla yeni süreci, geçmiş dönemin handikaplarını da göz önünde bulundurarak yazdı. Suat Yalçın "Türk'ün Endişesi, Kürd'ün Onuru" başlıklı yazısıyla hem toplumsal endişeleri hem de zorunlulukları gözeterek yaşanan son sürecin oluşumuna dair bir değerlendirme kaleme aldı. Zeki Kılıçaslan "Kürt Meselesi'nin Bölgesel ve Küresel Politikalar Bağlamında Geldiği Yer" başlıklı yazısıyla bölgesel ve uluslararası dengeleri tartışarak, yeni süreci değerlendirdi. Melih Mert "Yarını Belirleyenler Yeni Hikâye Yazıcıları Olacak" başlıklı yazısıyla barış ve demokrasi umudunun cesaretle savunulması gerektiğini öne çıkaran bir yazı kaleme aldı.

Bu sayıda dosya dışında iki yazı var. Gülçin Tunalı, "'Halife ve İmam'" başlıklı yazısıyla Toby Matthiesen'a ait *The Caliph and the Imam: The Making of Sunism and Shiism* başlıklı kitabını değerlendirdi. Bedri Soylu "Deprem, Toplum, Ders Çıkarmak" başlıklı yazısıyla ikinci yılında, 6 Şubat'ta yaşanan depremleri ve toplumsal muhalefeti yazdı.

Halka Dergi'nin sonraki sayılarında yine görüşmek üzere, selamlar.

BU SAYIDA

1 | TAKDİM

3 | HALKA’NIN GÜNDEMİ

6 | DOSYA: Teslimiyet ve Temsiliyet Çıkmazında Barışın İmkânları

7 | SİNAN KIZILKAYA Barış Umudunu Korurken...

BAHAR KILINÇ

12 | Yıkım ve İnşa Arasında: Kadınların Yeniden Üretim Emeği ve Barış Mücadelesi

DİBA KESKİN

15 | “Barış süreci gerçekleşecek,buna inanıyorum. Barış sürecinin gerçekleşmesinin mecburiyeti var”

ALAATTİN ALDEMİR

20 | “Bu süreçte en büyük sorumluluk milliyetçilere düşmektedir.”

HAKAN TAHMAZ

22 | Silahsızlanma Yolculuğunda Demokrasi Mücadelesi ve Haklar

SEHER AKÇINAR

26 | İslami Kesim ve Kürt Meselesi: Çelişkiler, Gerilimler ve Çözüm Arayışları

FATMA BOSTAN ÜNSAL

30 | Yeni “Süreç” Ne Vaat Ediyor?

SUAT YALÇIN

33 | Türk’ün Endişesi, Kürd’ün Onuru

ZEKİ KILIÇASLAN

37 | Kürt Meselesi’nin Bölgesel ve Küresel Politikalar Bağlamında Geldiği Yer

MELİH MERT

41 | Yarını Belirleyenler Yeni Hikâye Yazıcıları Olacak

GÜLÇİN TUNALI

44 | “Halife ve İmam”

BEDRİ SOYLU

48 | Depremler, Toplum, Ders Çıkarmak

GÖRSEL LİSTESİ:

Kapak görseli: Andrew Scott’a ait *Resiliency* adlı çalışma.

Sayfa 3a: İmralı Cezaevi’nin kapısı ve Abdullah Öcalan. [Kaynak: <https://www.malabadigazetesi.com/haber-iddia-ocalan-pk-kye-silah-birakma-cagrisi-yapacak-6656>]

Sayfa 3b: 6 Şubat’ın yıldönümünde Hatay’da yapılan “Sessiz Yürüyüş”ten bir kare. [Kaynak: <https://www.vitrinhaber.com/hatay-6-subat-depremlerinin-yil-donumu-nedeniyle-sessiz-yuruyus-duzenlendi-2>]

Sayfa 4a: Suriye’de savaşan askerleri gösteren bir fotoğraf. [Kaynak: <https://www.brookings.edu/articles/deconstructing-syria-a-confederal-approach/>]

Sayfa 4b: Ahmed Eş-Şara ve Mazlum Abdi.

Sayfa 4c: Haklarını arayan KFC ve Pizza Hut çalışanları. [Kaynak: <https://www.izmirdesondakika.com.tr/kfc-ve-pizza-hut-calisanl-arindan-izmirde-eylem#>]

Sayfa 5a: İmzalanan ateşkesten sonra sevinen Filistinliler. [Kaynak: <https://tr.mehrnews.com/news/1923595/Gazze-de-zafer-sevinci-video>]

Sayfa 5b: TÜSİAD Yönetim Kurulu Başkanı Orhan Turan. [Kaynak: <https://www.bbc.com/turkce/articles/c8edzdrx71po>]

Sayfa 6: Yaroslav Yasenev’e ait *Peace* adlı çalışma. [Kaynak: <https://www.singularart.com/en/artworks/yaroslav-yasenev-big-bright-painting-peace-urban-impressionism-peace-ful-2022-1581550>]

Sayfa 7: Ramakrishna Nimmaraju’ya ait *The Hope* adlı çalışma.

Sayfa 12: Norhin Al-Hussein’e ait bir çalışma. [Kaynak: <https://www.instagram.com/p/DEaoLc7oZre/>]

Sayfa 15: Diba Keskin

Sayfa 20: Alaattin Aldemir

Sayfa 22: Atiq Shadid’e ait bir karikatür. [Kaynak: <https://www.toonsmag.com/we-want-peace-not-war/>]

Sayfa 26: Igor Morski’ye ait bir illüstrasyon. [Kaynak: <https://www.polonyadayiz.com/polonyali-illustasyon-sanatcisi-igor-morski/>]

Sayfa 30: Yaroslav Yasenev’e ait *Peace* adlı çalışma. [https://www.singularart.com/en/artworks/yaroslav-yasenev-big-bright-painting-peace-pop-art-urban-street-art-expressionism-peace-peace-symbol-1672761]

Sayfa 33: Lanny Sommese’ye ait bir çalışma. [Kaynak: <https://kspitzhoff.wordpress.com/2013/09/15/graphic-for-change-2/>]

Sayfa 37: Sokak sanatçısı Alessio-b’ye ait bir çalışma. [Kaynak: <https://www.zoomonart.com/tag/graffiti-esterni/>]

Sayfa 41: Banksy’ye ait bir çalışma.

Sayfa 44: Toby Matthiesen’e ait *The Caliph and the Imam: The Making of Sunnism and Shiism* başlıklı kitabın kapağı.

Sayfa 48: Kahramanmaraş Depremleri sonrasında bölgede yapılan çalışmalardan bir kare. [Kaynak: <https://www.bbc.com/turkce/articles/c72zwdw2328o>]

Abdullah Öcalan'ın Yapacağı Çağrı Merakla Bekleniyor

Bariş süreci tartışmalarının gölgesinde, Halkların Demokratik Kongresi'nin (HDK) bir bileşeni olan Ezilenlerin Sosyalist Partisi (ESP) üyeleri evlerine yapılan baskınla önce gözaltına alındı ardından da tutuklanarak cezaevine gönderildi. Bu tutuklama ve baskınların gölgesinde "barış süreci" tartışmaları devam ediyor. Belirsizliğini korumaya devam eden bu atmosferde DEM Parti Eş Genel Başkanı Tuncer Bakırhan meclis kürsüsünde

Abdullah Öcalan'ın çözüm sürecine katkı sunacak bir açıklama yapacağını belirtti. Birçok haber yorumcusuna göre Öcalan açıklamasında PKK için bir silah bırakma çağrısında bulunacak. Barişin imkânlarını dosya konusu ettiğimiz bu sayıda yapılacak açıklamaları biz de merakla bekliyoruz.

En Çok Hatay'ı Etkileyen Kahramanmaraş Depremleri'nin 2. Yılında Yaralar Hâlâ Sarılabilmiş Değil

Depremlerin ikinci yılında binlerce depremzede yaşadıkları şehirlerde iki yıl önce meydana gelen yıkıcı depremler neticesinde yaşanan kayıplarını andı. Depremin yaşandığı sabah, Perşembe günü Hatay'da şafak vakti halk meşalelerle nöbet tuttular, acılarını ve öfkelerini dile getirdiler. 7.8 büyüklüğünde gerçekleşen ilk deprem, herkes uyurken sabah 4.17'de meydana gelmişti. Depremler neticesinde resmi rakamlara göre Türkiye'de 53.000'den fazla ve Suriye'de ise yaklaşık 6.000 insan denetimsizliğin ve rant hırsının kurbanı oldu. Depremler Türkiye'de yaklaşık 40.000 binanın yıkılmasına ve yaklaşık 200.000 binanın ciddi hasar görmesine neden oldu. Çok sayıda insan enkaz altında kaldı.

Deprem felaketi sonrasında ortaya çıkan ihmaller zinciri kayıpların sorumlularının kimler olduğunu bize söylüyor. Hâlâ kamuoyunu rahatlatan bir cezalandırma ya da istifa olmuş değil.

Kuzey Suriye’de Savaş Devam Ediyor

Aralık ayının başlarında Suriye’de Beşşar Esad rejiminin çöküşü, ülkedeki uzun süren iç savaşın nihayet sona ereceği umutlarını doğurdu. Ancak, kuzeyde, bir tarafta kendini Suriye Ulusal Ordusu (SMO) olarak adlandıran Türkiye destekli milisler ile diğer tarafta ABD ve Fransa’dan destek alan Kürtlerin liderliğindeki Suriye Demokratik Güçleri (SDG) arasında çatışmalar devam ediyor ve çatışmaların azalacağına dair herhangi bir işaret ufukta görünmüyor. Her ne kadar Türkiye’deki “barış” süreci tartışmalarıyla birlikte çatışmalar bir ısınıp bir soğusa da, çatışmaların devam etmesi ülkenin geleceğine dair belirsizliği güçlendiriyor.

Hayat Tahrir el-Şam (HTŞ) grubunun liderliğindeki Suriye muhalif güçleri, Kasım ayı sonlarında Suriye’nin ikinci büyük şehri olan Halep’i ele geçirdiğinde, SMO bu bölgedeki Kürtleri hedef alan ve on binlerce sivilin yerinden edilmesine neden olan eş zamanlı bir saldırı başlatmıştı.

HTŞ ve SDG Arasındaki Görüşmeler Sürüyor

Kürtlerin liderliğindeki Suriye Demokratik Güçleri (SDG) komutanı Mazlum Abdi, verdiği bir röportajda, yakın zamanda Şam’da Suriye’nin yeni atanan geçici Cumhurbaşkanı Ahmed eş-Şara ile görüştüğünü söyledi. İki tarafın, Kürtlerin geleceği de dahil olmak üzere Suriye’nin geleceği konusunda uzlaşma sağlamak için arabulucuların yardımıyla müzakere ettiği belirtildi. Abdi, ABD birliklerinin Suriye’de kalması gerektiğini çünkü IŞİD grubunun bir geri çekilmeden faydalanacağını ve bunun tüm bölgenin güvenliğini etkileyeceğini sözlerine ekledi. Suriye’nin geleceğini belirlemede ciddi anlamı olan SDG ve HTŞ arasındaki görüşmelerin nasıl sonuçlanacağı belirsizliğini koruyor.

KFC ve Pizza Hut Çalışanları Gasp Edilen Haklarını Arıyor

Türkiye’de KFC ve Pizza Hut restoranlarının işletmecisi olan ve ABD’li Yum Brands şirketine ait İş Gıda iflasını açıkladı ve 283 KFC ve 254 Pizza Hut restoranını kademeli olarak kapatmaya başladı. Onlarca sektörden şirketi bünyesinde barındıran İş Holding’in İş Gıda’da iflas açıklamasının ardından 7.000 işçi Ocak ayı maaşlarını, kıdem tazminatlarını, ihbar ve izin ödemelerini alamadı. İşçiler, şirketin İstanbul’daki genel merkezinin ve birçok şehirdeki KFC ve Pizza Hut restoranlarının önünde protesto düzenledi.

Gazze'de Ateşkes Süreci ve Zafer!

7 Ekim 2023'den 15 Şubat 2025'e kadar Filistin'de her gün yeni bir katliama imza atan İsrail, Trump'ın başkan seçilmesiyle birlikte anlaşma masasına yeniden oturdu. Yapılan anlaşmada İsrail ordusu Gazze'den tamamen çekileceğini duyurdu. Anlaşma birçok odak tarafından zafer olarak değerlendirildi. Ateşkes anlaşmasının ayrıntılarını ABD Başkanı Joe Biden açıkladı.

Ateşkes anlaşmasının üç aşamada gerçekleşeceğini belirten Biden, ilk aşamanın altı hafta süreceğini belirterek, "Bu aşama tam ve kapsamlı bir ateşkesi, İsrail güçlerinin Gazze'de nüfusun yoğun olduğu bölgelerden çekilmesini ve Hamas tarafından tutulan bazı

yaşlı, kadın ve yaralı esirlerin serbest bırakılmasını içeriyor" dedi. Biden, ilk aşamada serbest bırakılacak esirler arasında ABD vatandaşlarının da bulunduğunu açıkladı. Ayrıca İsrail'in yüzlerce Filistinli mahkûmu serbest bırakacağını, Gazze'ye büyük miktarda insani yardımın girmesine izin verileceğini ve Gazzelilerin evlerine dönebileceğini belirtti.

Altı hafta sürecek ilk aşamada İsrail ve Hamas'ın Gazze'de kalıcı ateşkesin sağlanması öngörülüyor. Kalan canlı esirlerin takas edileceği ikinci aşamaya geçmek için müzakere edileceğini belirten Biden, müzakerelerin altı haftadan fazla sürmesi halinde ateşkesin bir süre daha uzatılacağını kaydetti.

Üçüncü aşamaya ulaşılması halinde ise tarafların ölen mahkûmların cenazelerini teslim edeceğini ve Gazze'nin yeniden inşası için adımlar atılacağını söyledi.

TÜSİAD'dan Hükümete Tepki

Türkiye Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği (TÜSİAD) Olağan Genel Kurulu'nda, sadece ekonomi değil, son dönemde artan soruşturma, dava, tutuklama ve vesayet uygulamaları da eleştirildi. Genel Kurul'da "Siyasi hayatta sıradışı olaylar" başlıklı slaytta, siyasetçiler, iş adamları ve gazetecilere yönelik yargı süreçlerine dikkat çekilerek, "Sorgulama, tutuklamalara" karşı tepkiler ifade edildi. Dernek Başkanı Orhan Yılmaz şu ifadeleri kullandı: "Tutuklamalara sürekli yenileri ekleniyor ancak infial yaratan olaylarda suçlular kolayca serbest kalıyor. Suç örgütü kurmak artık şirket kurmaktan daha kolay oldu. Modern devletin temelinde hukukun üstünlüğü vardır. Yönetim keyfi değil, hukukun üstünlüğüne göre yapılır. Biz insanız, bu ülkenin vatandaşlarıyız. İnsani değerleri ekonomik değerlerin önüne koyarız. Hukukun üstünlüğü tesis edilmeden ne iç ne de dış sorunları çözebiliriz. Terör sorununun ortadan kalkması en büyük dileğimizdir." TÜSİAD'ın bu açıklaması bazı kesimler tarafından, sermaye sınıfı ile güçlü ilişkileri olan hükümetin sorunlar yaşadığı şeklinde değerlendirildi.

TESLİMİYET VE TEMSİLİYET ÇIKMAZINDA BARIŞIN İMKÂNLARI

Bariş Umudunu Korurken...

SİNAN KIZILKAYA

Nesiller boyu sürmüş bir çatışma döngüsünden sonra bir kez daha barış gündemi belirmeye başladı. Fakat güçlü ve kararlı bir gündem olarak önümüzde durmuyor. Tedirginlik ve belirsizlik içeren, çelişkili hamleler barındıran bir süreç var karşımızda. Buna karşın onurlu bir barış talebine omuz vermeyi borç bilenler bu ihtimali ciddiye alma mecburiyetinde.

Çok uzun süredir Kürt toplumu katılmış bir siyasi otorite karşısında sürekli eziliyor. Ama ezilmeye

karşı direnç göstermeye, silinmeye çalışılan adını sahiplenip eşitlik talebini tekrarlamaya devam ediyor. İnkâr ve imha ile başlayan siyaset ise bu direnç karşısında çoktandır

tanılarak iradesizleştirmeye yönelmiş durumda. Fakat bu da çare olmadı. Askeri olarak elde edebileceğini gördüğü zaferin sınırlarına gelirken siyasi belirleyiciliğini

koruyan ve kendine bir temsil düzeni arayan halk iradesini yene-mediğini görüyor.

Karşımızda devlet eliyle açılmış bir barış kartı bu düzlemde ortaya çıktı. Değişen uluslararası ve bölgesel güç denkleminin risk ve fırsatları, Türkiye ekonomisinin yağmacı karakterinin getirdiği krizden dış kaynaklı

çıkış imkânsızlığı ve halk oylamasına dayalı düzenin iktidarı eninde sonunda Kürt oyuna da bağımlı kılması barış denemesinin gündeme gelmesinde etkin olmuş görünüyor.

Elbette bu barış denemesi, iktidarın kendi devamlılığına dair hesaplarıyla iç içe ama bütün idari aygıtı ve toplumun büyük kısmını kontrol edebildiği iddiasındaki bu güçlü iktidar keyfi hükmedişine bir sınır görüyor ve kendini yeni duruma uyarlamaya ihtiyaç duyuyor.

Kürt toplumunun bütün zor denemelerine rağmen eşitlik talebinin bastırılmayışı ve siyasi temsili sahiplenmekten vazgeçmeyişi eni sonu devleti bir barış denemesine mecbur bırakacaktı. Bunun zamanı ve yerini ise muhtemelen Türkiye’de katılaştan rejimin karşılaşacağı dış krizler belirleyecekti. Bu görünüyordu, çünkü hâkim rejim Türkiye toplumunun barındırdığı farklılıklarla uzlaşma esnekliğini kaybetmiş durumda. Kendi iradesi ve aklını krizler ve gerilimlere yatırmakta, devamlılığını bu şekilde kurabilmekte. Şimdi karşımızdaki durum risklerle beraber fırsatlar barındırıyor. Uzun bir direniş geleneğinin ardından gelen son barış denemesinin bir karşılık görmesi ve barış yolunun açılmaya meyledilmesi ise hem Kürt toplumunun hem Kürt siyasetinin hâkim unsurlarının genel eğilimi.

Buna karşın mesele bu kadar basit ilerlemiyor, ilginç bir iklimdeyiz. Bir tarafta barış denemesine dair sözler edilirken diğer tarafta muhalifler üzerinde baskı dalgası şiddetini koruyor ve Rojava’ya yönelik askeri müdahaleler, üstelik sivil ölümüne yol açacak şekilde devam ediyor. Normal koşullarda barış sözü eden bir iktidarın atacağı adımlar böyle olmamalıydı. Öyle görünüyor ki, gücünü koruduğu izlenimi vermek isteyen iktidarın otoriter bir barış denemesiyle muhatapız. Kürtlerin katılımı ve Türklerin rızasını esas alarak veya kamusal müzakere yoluyla toplumun rızasını inşa ederek ilerleyen bir süreçten şimdilik bahsedemiyoruz. Olan biteni, toplum adına söz söyleme hakkını elinde tutan iktidarın toplum üzerinde vesayetini koruyarak, yeni duruma kendini uyarlama çabası olarak yorumlamak daha makul.

Buna rağmen barış mı? Evet. Çünkü uzun yıllardır Türkiye’deki bütün demokratikleşme çabalarını kitlemeye gerekçe kılınan Kürt Meselesi’nin çatışmalı

“

Karşımızda devlet eliyle açılmış bir barış kartı bu düzlemde ortaya çıktı. Değişen uluslararası ve bölgesel güç denkleminin risk ve fırsatları, Türkiye ekonomisinin yağmacı karakterinin getirdiği krizden dış kaynaklı çıkış imkânsızlığı ve halk oylamasına dayalı düzenin iktidarı eninde sonunda Kürt oyuna da bağımlı kılması barış denemesinin gündeme gelmesinde etkin olmuş görünüyor.

veçhesi bir gerekçe olmaktan çıkabilir ve daha ötesi bu çatışmalı veçhe gerekçesiyle Kürt toplumuna çekirtilen ölümcül ızdırap sonlandırılabilir. İkinci olarak şunu sormalıyız, otoriter düzenin devamlılığında devletin çatışmacı söyleminin sürekliliği mi yoksa demokratikleşmeyi içermese de bir çatışmasızlık mı tercih edilmelidir?

Görünen o ki çatışmasızlık gerçekleşse bile bu sürecin güçlü bir toplumsal barışa ermesi için alınması gereken daha çok yol var. Belki de bu noktada Türkiye’nin demokratikleşmesine dair yükü Kürt Meselesi’nin üzerinden çekmek ve demokratikleşememeyi Türkiye muhalefetine güçsüzlüğü üzerinden düşünmek daha doğru olacaktır. Aslında Kürt sorununun çözümünün demokratikleşmenin kolaylaştırıcısına dönüşmesi de ancak toplumsal ve kurumsal muhalefetin ittifakı ve demokratikleştirici yönelimiyle mümkün olacak bir değişimdi. Şimdilik eksik olan bu.

Cumhuriyet rejiminin kuruluşundan itibaren Kürtlerin önce asimile edilmesi gereken bir topluluk olarak düşünülmesi ardından yeni rejime direnç gösterdikçe haşereleşmiş bir topluluk olarak işaretlenmesi ve bazen imhası bazen inkârıyla epey bir yol yüründü. Geleneksel liderlere dayalı Kürt isyanlarının yenilgisi ve özellikle 1960 sonrası yeni mücadele liderleri ve örgütlerinin gelişimiyle asimile edilme ve inkâr ile

meselenin çözülemeyeceği devlet elitleri için açığa çıkmıştı.

Devlet elitleri kontrolündeki kitlesel propaganda içerdiği kardeşlik vurgularına rağmen Türk toplumu nezdinde bir düzeyde Kürtlerin düşmanlaştırılmasına yol açtı. Sorunun siyasal sistemden kaynaklandığını konuşmaktansa Kürtlere veya Kürtler adına hak iddia edenlere atfedilebilecek şeytanileştirilmeler üzerinden savaşın meşruiyetini kurmak daha tercih edilesi oldu. Çünkü bu şekilde elitlerin çıkarları ve siyasal sistemin devamlılığı korunabilirdi. Oysaki bu durum gitgide Türkler ile Kürtler arasına, gündelik hayatta sürekli karşılaşan ve aynı dünyayı paylaşan iki komşu topluluk arasına **düşmanca algılar** örmekteydi. Bu algıları yıkmak, yeniden bir ortaklık örmek elbette güçlü bir barış iradesi ve bununla gelecek toplumsallaşmayla mümkün. Peki, niyet ve irade güçlü mü, henüz bilmiyoruz, ama dile gelen barış denemesinin yolunu kolaylaştırmaktan başka çaremiz yok.

2015'te yürüyen sürecin çökmesinden sonra Kürt toplumu zor zamanlar geçirdi. Koca ilçeler yıkıldı, ağır bir güvenlikçi baskı toplumun üzerine çöktü, umut sunan siyasal stratejiler zayıfladı, gündelik hayatın aktığı her yerde esaret görüntüleri hâkim oldu. Yaklaşık on yıldır düğünlere, cenazelere varana kadar devletin ceberut gücünün hissettirildiği bu koşullar toplumu nefessiz bıraktı. Buna rağmen toplumsal direnç, adını sahiplenme iradesi, temsil edilme arzusu hiç terk edilmedi. Kürt toplumunun direnç kapasitesi şaşırtıcı şekilde, hem devletin askeri zaferine rağmen siyasal zafere sığrayamamasına neden oldu hem Kürt siyaseti kurumlarının beceri yitimine rağmen ayakta kalmasını sağladı hem de devletle ilişkili yereldeki grupların toplumsal meşruiyetini arttırmadı. Barış denemesi artık epeyce yorulmuş ve kendine bir dinlenme, nefes alma, yeniden toparlanma aralığı arayan Kürt toplumunun çoktandır beklediği hamleydi.

Bu durumda **Kürtlerin ne istediğini yeniden hatırlatmak gerekiyor**. Kürtlerin kim olduğunu, ne kadar olduğunu isteyen elbette tartışılabilir ama burada bu adı sahiplenilen insanların kendini tanımlayışından bah-

sediyoruz. Bu haliyle de oldukça geniş bir topluluk; farklı siyasal yönelimleri ve hayat tarzları olan, sınıfsal farklılıkları bulunan ama kendileri için tanıdıkları bir isimde ortaklaşan bu topluluk tam asimilasyona razı olmayıp farkını koruyup sahipleniyor. En başta istedikleri ise son on yıldır üstlerine çöken baskının kalkması ve yeniden konuşabilir, eyleyebilir, kendi şehir ve mahallelerinde bir nebze özgür olduklarını hissederek yaşayabilir hale gelmek.

Sonrasında anadil etrafında örülmüş yasaklayıcı hukukun değişimi, seçme hakkının keyfi lağvının kalkması yani kayyum uygulamasının bitirilmesi, haksız şekilde tutuklanmış mahpusların bilhassa yaşlı ve hasta mahpusların bırakılması, özel güvenlik yargılamalarının sonlanması ve bunun yerine adil yargılama uygulamasının yerleşmesi. Bunlar aslında basit yaşamsal ihtiyaçlar ve haklar.

Bir adım ötesinde ise, Kürtler en yalın haliyle bir tanınma arzusu taşıyorlar, bunun siyasal formunun ne olacağı elbette tartışılacaktır. Fakat tanınma arzusunun kendisi yok sayılamaz. Türkiye'nin siyasal kültürü, çevredeki diğer üç ülkeden (Irak, İran, Suriye) farklılaşmış olması nedeniyle tanınma arzusuna burada farklı bir yol çizebilir. Kısıtlı da olsa demokratik kültürü, en azından halk oylamasına dayalı yerleşmiş geleneği Türkiye'deki siyasal sistem tartışmalarını bir kamusal müzakere alanına çekmekte. Bu nedenle

Devlet elitleri kontrolündeki kitlesel propaganda içerdiği kardeşlik vurgularına rağmen Türk toplumu nezdinde bir düzeyde Kürtlerin düşmanlaştırılmasına yol açtı. Sorunun siyasal sistemden kaynaklandığını konuşmaktansa Kürtlere veya Kürtler adına hak iddia edenlere atfedilebilecek şeytanileştirilmeler üzerinden savaşın meşruiyetini kurmak daha tercih edilesi oldu. Çünkü bu şekilde elitlerin çıkarları ve siyasal sistemin devamlılığı korunabilirdi.

tek başına demokratikleşme ve kamusal müzakere alanının yeniden kurulması, yerelden kendini yönetme kapasitesinin gelişimi dahi tanınma arzusu için tatmin edici sonuçlar üretebilir.

Oysa çevre ülkelerdeki Kürtler ise kendi tarihsel gelenekleri içinde, demokratik geleneğin yokluğunda elbette daha katı statüler talep edeceklerdir. Muhtemelen Suriye Kürtlerinin Irak'ta olduğu gibi federasyon benzeri anayasal tanınmayı içeren bir statü talebi güçlenecektir.

Fakat bugün için Suriye ve Türkiye içindeki Kürtlerin kaderi olabildiğince iç içe geçmiş durumda. Bunun nedeni ise Türkiye'de hâkim rejimin Suriye'de Kürtler lehine değişimi uzun süredir kendi beka kaygısı ile ilintilendirmesi ve sınırlayıcı olmak üzere hamleler yapması. Oysa bu müdahaleler silsilesi Türkiye Kürtlerinin de Rojava'yla duygusal bağını güçlendiriyor. Diğer taraftan Türkiye Kürtlerinin hâkim rejime bakışlarını da etkiliyor. Devletin barış niyeti ve Kürtlere bakışı da bu müdahalelere bakarak ölçülebiliyor. Buna karşın Suriye içi bir müzakere ile oradaki Kürtlerin kendilerine bir statü ve güvenlik iklimi oluşturması Türkiye'nin razı olacağı bir durum olarak belirseydi, Türkiye'nin tutumu bu yönde olsaydı, hem buradaki hem Rojava'daki çözüm kolaylaşacak ve bağlamları farklılaşacaktı. Buna hâlâ imkân var, fakat bunu belirleyecek olan Türkiye'nin sınır ötesindeki Kürtlere dair yaklaşımı ve buna bağlı olarak ikisi arasındaki bağlantıyı ve çözüm ortaklığını kurabilecek Kürt siyasi hareketinin becerisi olacaktır.

Bu durumda mevcut **devlet elitlerinin ne istediğini**, neye yöneldiğini düşünmek gerekiyor. Gördüğümüz şu ki, kendi eylemiyle içine girdiği krizleri atlatmak için ortaya çıkan yeni bölgesel bağlamda bir uyarlanmaya gitmeyi isterken iktidarının zayıflamaması yolunu arıyor. Bunun için de hem Kürtlere hem topluma mümkün olan en az ödülle çözüm opsiyonlarını elinde tutmaya çalışıyor. Eldeki fırsatı askeri gücünün kudretiyle elde edilmiş göstermek istiyor. İktidar sözcülerinin barış kavramını da kullanarak hedefledikleri süreç başarıya ulaşır ve çatışmasızlık

gerçekleşirse bu durum bir barışa evrilecek yolu bulmadan önce iktidar blokunun iç ve dış krizlerini çözecek şekilde kullanılacaktır. Öncelikle bunun iktidar blokunu bir arada tutması ve ayrışma riskinden kurtarması bekleniyor (MHP- AKP birlikteliğinin devamı, destekçi bürokrat ve yağmacı-rantçı burjuvazinin birliği); diğer taraftan Suriye üzerinden öngördüğü beka riskini alt ederek askeri ve ardından ideolojik bir krize düşmeyi engellemek; Kürtlerle barışını sağladığını göstererek batı blokuna tam yanaşmayla kaynak edinmek ve ekonomik krizden sıyrılmak; ve son olarak halk oylamasına giden süreçte Kürt oyunu muhalefet blokundan kopararak politik yenilgiyi dışlamak. Barışın otoriter kurulumu da bu noktada hem gücünün göstergesi olacak hem toplumun siyasete katılımının yani demokratikleşmenin sınırlayıcısı olacak. Arzulanan bu olabilir, ama toplumsal-politik bir sürecin kendi doğal sonuçları olacaktır ve diğer politik aktörlerin müdahilliği, halk oylamasına dayalı bir sistemi olan Türkiye'de illaki iktidarın beklediği sonuçları üretmeyebilir.

Diğer taraftan barış çabası nihayetinde toplumsal meşruiyete sahip olmalı ki daimî olabilsin. Aksi takdirde elitlerin veya iktidarın siyasal çıkarları için yeni uyarlamayla elde edilen çatışmasızlık eni sonu başka krizlere gebe olacaktır. Barışı toplumun rıza göstereceği şekilde inşa etmek sanıldığından daha güçlü bir niyet ve katılımı gerektirmektedir. Bunun için topluma hem kısa hem uzun vadeli kazançlar sunmak ve daha ahlaki ve adil olduğu inancı verebilecek bir konsensüs vadetmek gerekir. Bu noktada şunu da düşünmeliyiz, **Türk toplumu bu uzun çatışmalı yılların ardından ne ister**, neye razı olur? Bekası için çatışmanın gerekliliğine inandırılmış ve en azından Kürt siyasetlerinin kötü niyetlerine ikna edilmiş Türk toplumunun yeni durum karşısında kendi varlığına ilişkin algı ve tedirginlikleri ne olacaktır? Hem geçmişin yeniden düşünülmesini hem geleceğe ilişkin bir vizyonu yeniden içeren bir mutabakat olmadan Türk toplumu nasıl rıza gösterecek? Buna cevap veremiyoruz ama Türk toplumunun bugüne kadar devlet elitlerinin kısa vadeli siyasal çıkarları için kışkırtılmış tedirginlikleri artık bu çıkarlardan

bağımsız olarak da bir siyasal aktörler aracılığıyla teskini ve yeniden kurulmaları gerek. Fakat bunun için de otoriter bir barışın yeterli olmayacağı açıktır. Dahası sadece iktidar elitlerine yarayacak bir çatışmasızlık ve uzlaşma imajı hâkim olursa bugün politik ifadesini bulmasa da yarın için yeni krizleri tetikleyecek bir toplumsal çatışma hattından ürkebiliriz.

Bu nedenle kısa erimli olmayan ve barışın toplumsallaşmasını sağlayacak çabalar daha değerli hale gelmekte. Burada güçlü bir toplumsal mücadele hattına ihtiyaç duyulmakta. Türkiye’de devlet dışı bütün örgütselliklerin hayli zayıflatıldığı bir durumdayken bunu söylemek elbette yadırganabilir. Fakat Türkiye’de kurumsal partilere dayalı muhalefetin hâlâ güçlü bir rolü var. Şu anda iktidara karşı koyamazlığı nedeniyle nispeten moralsiz, takatini tüketmiş görünse ve nasıl bir Türkiye istediklerine ilişkin vizyon sunamasa da bu muhalefetin elbette Kürtler ve barış meselesinde bir pozisyon alması gerekecektir. Bu pozisyonu kilitleyen asıl sorun ise “barış iktidara mı yarar?” tedirginliğinde gizli. Oysa Kürt toplumunun son yıllardaki durumunu iyi gözlemleyen hiç kimse bu soruya rahatlıkla evet diyemez. Çünkü barışın halk oylamasında kime yarayacağı aynı zamanda muhalefetin bu meselede alacağı pozisyonlara bağlı. Elbette muhalefet, kışkırtılmış bir milliyetçi duygusallığın gölgesindeki kitlelerin böyles-

ine bir süreçte iktidardan koparak kendisine yanaşabileceğine dair hesaplara davranırsa (ne kadar gerçekçi olduğu bir tarafa) Kürt oyunu karşı blokuna itecek veya tarafsızlaştıracaktır. Ama bu durumda nasıl bir Türkiye vizyonu vadettiği meselesinde zaten topluma sunacak bir şeyi olmadığını da göstermiş olur. Diğer taraftan barışı ilkesel bir pozisyondan savunması ve kamusal müzakere içinde kurulması için strateji örmesi durumunda hem nasıl bir Türkiye istediğine dair vaadini güçlendirecek hem de barışın sadece iktidara yaramasının önüne geçebilecektir. Bu aynı zamanda barışın otoriter kurulumunu zorlayacak ve toplumsallaşması imkânını açacaktır.

Nihayetinde barış için düşünmek ve çabalamak, nesiller boyudur ezilen fakat direnen bir topluluğa karşı hepimizin borcu. Bu barışın nasıl kurulacağı, büyük politik aktörlerin dönemsel hesaplarından elbette bağımsız değil, fakat sadece bu hesaplara da bağımlı değil. Karşımızdaki katılaşmış rejimi sonuçta krize çeken ve yeni bir uyarlamaya mecbur bırakan, nesiller boyu süren direniş geleneğidir. Hâlâ devlet elitlerinin ve rejimin barış süreci için kararsızlığıyla ve çatışma opsiyonunu yükseltme tehdidiyle muhatap olsak da eninde sonunda çatışmacılıkla sonsuza değin devam edilemeyecek.

Yıkım ve İnşa Arasında: Kadınların Yeniden Üretim Emeği ve Barış Mücadelesi

BAHAR KILINÇ

Kapitalizmin tarihine baktığımızda savaşın yalnızca tesadüfi bir vaka olmadığını, aksine sistemin devamlılığını sağlamak için kurgulanmış bir zorunluluk olduğunu görebiliriz. Yeni pazarlar yaratma, yeni sömürgeler fethetme, kaynakları denetleme ve sermaye birikimini sürdürme ihtiyacı, savaşı kapitalizm için kaçınılmaz kılar. David Harvey'in "birikim için yıkım" olarak adlandırdığı bu döngü, savaşın kapitalist yapıda nasıl yerleşik bir zorunluluk haline geldiğini gösterir. "Yapmak için yıkmak" gerekliliği, yıkımın sonuçlarını en derinden yaşayan grupların görmezden gelinmesine sebep olur. Oysa bu gruplardan biri olan kadınlar, kapitalizm için bir diğer devamlılık aracıdır.

Silvia Federici'nin de belirttiği gibi, kapitalizm sadece fabrikada çalışan işçinin emeğini değil, aynı zamanda onun iş gücünü yeniden üreten emeği de talep eder. Kapitalizmin mevcut ataerkil kurumlarla

yaptığı kârlı işbirliği gereği, kadınlar emeği yeniden üreterek işgücünden elde edilebilecek faydayı sermayedarlar için maksimize edecek, aynı zamanda bu emeği ücretsiz biçimde gerçekleştirdikleri için işgücünün maliyetlerini azaltacak ve kapitalist birikime katkı sağlayacaktır. Bir diğer dey-

işle ev işleri, çocuk bakımı, hastalara ve yaşlılara destek, duygusal emek gibi faaliyetler, kapitalizmin "doğalında" gerçekleşmesini savunarak görmezden geldiği fakat sistemin işlemesi için vazgeçilmez olan faaliyetlerdir ve kadına yıkılmıştır. Kadının yeniden üretim emeği, işçiyi ve işçinin emeğini yeniden üretme donanımıyla toplumsal

bir emek halini alır. Nancy Fraser, kültür, ekonomi ve politik örgütlenme gibi unsurların varlığını sosyal yeniden üretime borçlu olduğunu ifade eder. Öyle ki toplumsal yeniden üretim, yalnızca işçiler ve onların hanelerinden oluşan her bir aile kurumu içerisinde icra edilen emekten fazlasıdır,

Üretim emeğiyle i içedir. Zira kapitalizm de ekono-
mik bir yapıdan ibaret değil, aynı zamanda “kurumsal-
laşmış bir toplumsal düzen”dir.

İnşa edilmiş ve adaletsiz görev paylaşımlarıyla mal-
iyetlerin en aza indirildiği bu toplumsal düzende
savaş, herhangi bir aksama yaratmamaktadır çünkü
kapitalizm onun da çaresini bularak barış zaman-
larında eve mahkûm ettiği kadınları savaş zaman-
larında göreve, fabrikalara çağırır. Bu “yedek işgücü
ordusu” sayesinde kadınların yeniden üretim eme-
klerine ek olarak üretim emeklerinden de faydal-
anarak çarkını sorunsuz döndürmeye devam eder.
Rosa Luxemburg’un “sürekli genişleme” tezine göre,
kapitalizmin yeni pazarlar yaratma ihtiyacı, savaşı
kaçınılmaz hale getirir. Ancak bu genişleme, erkekleri
siperlerde kaybettikçe, kadınları da iş piyasasına ve
bakım emeğine daha fazla mahkûm eder. Bu, geride
kalan kadınlara yüklenen bilançodur. Savaştan direkt
olarak etkilenen kadınlar içinse durum kendini daha
derinden gösterir. Savaş, kadınların yeniden üretim
emeğini tehdit eder. Kadınlar, savaşın yıkıcı etkiler-
ine maruz kalır; evlerini kaybeder, sevdiklerini yitirir
ve g yollarında hayatta kalma mücadelesi verirler.
Ancak aynı zamanda, savaşın yıkıcı etkilerine karşı
direnen de yine kadınlardır. Cynthia Enloe, kadınların
savaşın “arka cephesinde” mücadele ederken, aslında
barışın temellerini attığını belirtir. Kadınlar, savaşın
yarattığı yıkımı tamir etmek, aileleri bir arada tutmak
ve toplumu yeniden inşa etmek için mücadele ederler.

Kadınların barışı inşa etme eğilimleri, toplumsal cin-
siyet rolleriyle yakından ilişkilidir. Kadınlar, şefkatli,
koruyucu ve birleştirici olarak yetiştirilirler. Annelik,
kadınlara sadece çocuklarını değil, tüm toplumu ko-
ruma içgüdüsü verir. Sara Ruddick, “annelik dşnc-
esi” kavramını kullanarak, kadınların barışçıl politi-
kalar üzerindeki etkisini analiz eder. Ruddick’e göre,
annelik, şiddet karşıtı bir tutum geliştirir ve bu tutum,
barış mücadelesinin temelini oluşturur. Diğer yandan
kadınların barışçıl tutumları sadece biyolojik veya
annelik rollerine indirgenemez. Aksine, kadınların
deneyimleri, savaşın yarattığı yıkım ve toplumsal cin-
siyet rollerinin getirdiği eēitsizlikler içinde şekillenir.
Tarih boyunca barış hareketlerinde kadınların belir-

leyici bir rol oynaması, savaşın asıl maliyetini taşıyan-
lar olmalarıyla doğrudan ilişkilidir.

1976-1983 yılları arasında Arjantin’de hüküm süren
askeri cunta, “Kirli Savaş” adı verilen bir terör dönemi
başlattı ve bu dönemde, on binlerce insan “kaybedil-
di.” Kaybedilenler arasında öğrenciler, işçiler, sendik-
acılar, sanatçılar ve siyasi muhalifler vardı. Ancak bu
kayıpların en acı yükünü, onların anneleri çekti. Çünkü
cunta, kaybettikleri insanların akıbeti hakkında hiçbir
bilgi vermedi. Buradan Plaza de Mayo Anneleri doğdu.
Onlar, kaybettikleri çocuklarını aramak için bir araya
gelen kadınlardan oluşuyordu. Her Perşembe günü,
Buenos Aires’teki Plaza de Mayo’da (Mayıs Meydanı)
toplanıp sessizce yürüyorlar. Ellerinde çocuklarının
fotoğrafları, başlarında beyaz başörtüleriyle... Beyaz
başrtler hem bir dayanışma sembolü hem de
ocuklarının kayıp olduğunu hatırlatan bir işarettir.
Ancak bu sessiz yürüyüş, aslında devletin şiddetine
karşı güçlü bir direniştir. Anneler, çocuklarını ararken
aslında savaşın ve devlet terörünün yıkıcı etkilerine
karşı mücadele ediyorlardı. Kaybettikleri çocukları,
sadece birer “kayıp” değildi; onlar, annelerin yeniden
Üretim emeğinin bir parçasıydı. Anneler, çocuklarını
büyütmüş, onlara bakmış, onları hayata hazırlamıştı.
Ve şimdi, bu emekleri ellerinden alınmıştı. Cunta, sa-
dece çocuklarını değil, annelerin emeklerini de “kay-
betmişti.”

1990’lı yıllar, Türkiye’de faili meçhul cinayetlerin,
zorla kaybetmelerin ve devlet şiddetinin en yoğun

Kadınlar, hem kapitalizmin yeniden
Üretim emeğini sırtlarında taşıyan
hem de savaşın yıkımıyla ilk y-
zleşen kesim olarak, barışın inşa
edilmesinde temel bir rol oynarlar.
Ancak bu barış, sadece savaşın
sona ermesi değil, toplumsal eēit-
sizliklerin de ortadan kalkması an-
lamına gelmelidir.

yaşandığı dönemlerden biriydi. Özellikle Kürt illerinde ve metropollerde, binlerce insan gözaltında kaybedildi. Bu kayıpların ardından, aileler çocuklarını, eşlerini, kardeşlerini aramaya başladı. İşte bu arayış, Cumartesi Anneleri hareketini doğurdu. Cumartesi Anneleri, ilk kez 27 Mayıs 1995'te İstanbul'daki Galatasaray Lisesi önünde toplandı. Her Cumartesi, kaybettikleri yakınlarının fotoğraflarını taşıyarak, sessizce oturma eylemi yaptılar. Elllerinde "Kayıplarımızı istiyoruz", "Failler belli, kayıplar nerede?" yazılı pankartlar, başlarında beyaz başörtüleriyle... Bu başörtüler, Plaza de Mayo Anneleri'ndeki gibi dayanışmanın ve yas tutulan kaybın sembolüdür.

Bu iki ülkeden annelerin direnişi, yeniden üretim emeğiyle şekillenen barışçıl bir direnişin çıktıları. Anneler, çocuklarını ararken aslında hayatı yeniden inşa etmeye çalışmaktadır. Onlar, savaşın ve şiddetin yıkıcılığına karşı, barışı savunurlar. Bu barış, sadece silahların susması değil, aynı zamanda kayıpların akıbetinin açıklanması, adaletin sağlanması ve toplumsal hafızanın korunması olarak tezahür eder.

Diğer yandan annelerin mücadelesi, toplumsal cinsiyet rollerine de meydan okumaktadır. Geleneksel olarak kadınlara yüklenen "şefkatli anne" rolü, bu mücadelelerde politik bir direnişe dönüşür. Anneler, ev içindeki emeklerini sokaklara taşımakta, çocuklarını ararken aslında tüm toplumu uyandırarak barışçıl bir hat ören politik gücü yine yeniden üretim emeklerinden almaktadırlar. Benzer şekilde, Afrika ve Orta Doğu'da savaşın tahrip ettiği toplumlarda kadınlar, hayatta kalma stratejilerini dayanışma ağları üzerinden kurdular. Bu dayanışma ağlarını bizzat inşa ederek hem kapitalizmin dayattığı tüketim anlayışının dışına çıkarak geçimlik üretime başvurdular hem de yeniden üretim emeklerini "hayat kurtarıcı" bir emeğe dönüştürüp derinleştirerek ve çeşitlendirerek ailelerini savaşın yol açtığı sosyal ve ekonomik zorluklardan korumayı amaçladılar. Kadın kooperatifleri, dayanışma ağları ve alternatif ekonomi modelleri, savaşın ve kapitalizmin tahrip edici etkilerine karşı kadınların geliştirdiği pratik çözümlerden sadece birkaçıdır. Cynthia Enloe'nun "arka cephedeki mücadele" kavramı, tam da bu bağlamda, savaşın en sert yüzünü deney-

imleyen kadınların sessiz ama güçlü direnişine karşılık gelebilir. Federici de kriz zamanlarında kadınların yeniden üretim emeklerinin kapitalizmin yarattığı sorunlarla baş etmek ve yerleşik tüketim kalıplarını yıkarak sisteme olan mecburiyeti azaltmak gibi bir rol büründüğünü ifade etmiştir. Bu bağlamda yeniden üretim emeği, kapitalizmin devamlılığını sağlayan bir araç olmaktan çıkmaktadır. Zira "sömürülen ilk emek" olarak karşımıza çıkan yeniden üretim emeği, sermaye birikimine sağladığı katkıdan daha fazlası olarak değerlendirilmeli ve bu birikimi besleyen bir diğer unsur olan savaş karşısında aldığı pozisyonla "hayat kurtaran" ve "yaşamı çağıran" bir bariyer işlevi görerek savaşa hane arasına girmektedir.

Kadınlar, hem kapitalizmin yeniden üretim emeğini sırtlarında taşıyan hem de savaşın yıkımıyla ilk yüzeleşen kesim olarak, barışın inşa edilmesinde temel bir rol oynarlar. Ancak bu barış, sadece savaşın sona ermesi değil, toplumsal eşitsizliklerin de ortadan kalkması anlamına gelmelidir. Nancy Fraser feminist mücadelenin tüm hatlarını örerken kapitalizmin toplumsal ilişkileri nasıl yeniden şekillendirdiğini anlamının kritik olduğunu savunur. Bu nedenle, barış mücadelesi sadece savaşın sona ermesiyle değil, kapitalizmin cinsiyetlendirilmiş yapısının dönüştürülmesiyle mümkün olabilir. Kapitalizm, kadın emeği üzerinden kâr ederken, savaşları da bu yapının devamlılığını sağlamak için kullanır. Ancak kadınlar, savaşın en ağır yükünü taşıırken, aynı zamanda barışın da en güçlü savunucuları olurlar. Dolayısıyla, feminist barış mücadelesi, yalnızca militarizme karşı değil, kapitalizmin kadın emeğini sömüren yapısına karşı da bir direniş biçimidir.

Kaynakça:

- 1-) Cynthia H. Enloe, *Bananas, Beaches and Bases: Making Feminist Sense of International Politics*, University of California Press, 2014.
- 2-) Silvia Federici, *Caliban and the Witch: Women, the Body and Primitive Accumulation*, Autonomedia, 2004.
- 3-) Nancy Fraser, *Feminism, Capitalism and the Cunning of History*, *New Left Review*, sf. 56, 97-117, 2016.
- 4-) David Harvey, *The New Imperialism*, Oxford University Press, 2003.
- 5-) Rosa Luxemburg, *The Accumulation of Capital*, Routledge, 1913.
- 6-) Sara Ruddick, *Maternal Thinking: Toward a Politics of Peace*, Beacon Press, 1989.

Diba Keskin: “Barış süreci gerçekleşecek, buna inanıyorum. Barış sürecinin gerçekleşmesinin mecburiyeti var.”

“Yeni barış süreci” tartışmaları sürerken Van Erciş’te belediye eş başkanı seçildikten sonra, tutuklanan ve kazandığı belediyeye kayyum atanan Diba Keskin ile arkadaşımız Fatma Betül Kocaaslan bir röportaj gerçekleştirdi. Hem Kürt kadın mücadelesine hem de yeni sürece dair ufuk açıcı şeyler söyleyen bu röportajı ilginize sunuyoruz.

2000’lerin başından beri Müslüman bir kadın olarak Kürt hareketi içinde aktif siyaset yürütüyorsunuz ve birçok zorlukla karşılaştınız. Kayyumlar, tutukluluk süreçleri... Kürt hareketi içinde İslami oluşumların içinde de aktif yer alıyorsunuz. Demokratik İslam Kongreleri’nde vardınız, bir dönem HDP’nin İslam Masası eş sözcülüğünü yürüttünüz. Son dönemde Kürt hareketinin Müslüman gruplarla ilişkisini nasıl görüyorsunuz?

Demokratik İslam Kongresi başladığı zaman ben çok umutluydum ve gerçekten de güzel başladı. Demokratik İslam Kongresi’ni inanç

alanında ihtiyaç olan reformu gerçekleştirebilecek, tıkanmalarımızı aşacak bir yapı olarak görüyordum. Ama tabii ki, iktidar burayı dağıtmak için elinden geleni yaptı. Çünkü orada getirilecek bakış açısı, Türkiye’ye, dünyaya ve tüm çağa hitap edecek

bir bakış açısı olacaktı. Kadınların inancına erkeğin karışması gerekmediğini, hatta böyle bir şey olmadığını anlatacaktı. Yoksulla zengin, kadınla erkeğin eşit olduğunu anlatıyordu. Kimsenin dinin temsilcisi olmadığını, İslam’da bir ruhban sınıfı olmadığını anlatıyordu.

Din adına kimsenin kandırılmayacağını dile getirecekti. Bütün bunları dile getiren, tüm bunlar üzerinden kendini var eden iktidarın tabii ki hoşuna gitmez. O yüzden yaşamasına izin verilmedi, eğer yaşasaydı düşünsenize neler başarılı olurdu... Bir şurası olurdu, halka açık İslami tartışmalar organize edilirdi...

İktidarın güçlülere, zenginlere değil, halka ait olduğunu söylerdi. Bunu söyleyeceği için de DİK’in yaşamasına izin verilmedi. Orda görev alan, yer alan arkadaşların çoğu gözaltına alındı, tutuklandı, bir kısmı da yurtdışına çıkmak zorunda kaldı. İnsanlar da buradan uzaklaştılar.

DİK'in özellikle kadın konusunda önemli açılımlar yapacağına inanıyordum. Geçen bir online programa katıldım, orda şunu anlattım. Müslümanlar Aşere-i Mübeşşere'den bahsederler, burada 10 kişinin daha dünyadayken cennetle müjdelenmiş olduğu söylenir. Ne hikmetse bu 10 kişi erkektir, içinde hiç kadın yoktur. Ben de şöyle bir soru sordum, İslam'ın ilk şehidi bir kadındır, adı Sümeyye'dir. Sümeyye Müslüman olduğu için işkenceyle öldürülüyor, ama o cennete gitmiyor fakat diğer 10 tane erkek hepsi cennete gidiyor. Onların cennete gitmesinin yolunu da kendi şehadetiyle Sümeyye açıyor ama Sümeyye cennetle müjdelenmemiş, ne "garip" bir inanç değil mi? Tabii DİK devam etseydi, bunun böyle olmadığını insanların yüzüne vuracaktı. Peygamberin bir hadisi var, "Müslümanlar bir tarağın dişleri gibidir" diye. DİK, bu cümlenin hayata geçirilmesi adına kendi üzerine düşeni yapacaktı. Tüm Müslümanlar bir tarağın dişleri gibi eşitse, orda kapitalizm olamaz, orda iktidar olamaz, orda sınıf olmaz.

DİK şu an yok ama parti içinde inançlar masası var, İslam Masası var, Alevi Masası var. Masalar üzerinden Sünnilerin, Alevilerin, farklı inançtan insanların temsiliyeti sağlanıyor ama DİK kadar doyurucu olamaz. O bir kongreydi, tüm dünyadan temsilciler geliyordu. Ben cidden ileride bir daha olmasını isterim.

Parti, toplumsal gerçeklikleri, farklılıkları görüyor. Tüm inançları görüyor ve hepsine eşit bir mesafede duruyor. Bütün toplumsal dinamikleri dikkate alarak, beraber ve eşit yaşamayı benimseyen bir paradigması var. Ama Türkiye'de din meselesinde şu anda tekeldi bir anlayış hâkim. Bundan 10 yıl önce bu kadar tekeldi değildi. Toplumun her kesimi birbiriyle konuşuyor, sohbet edebiliyordu. Parti, herhangi bir gruba rahatlıkla gidebiliyordu. Senin mahallen, benim mahallem meselesi yoktu. Şimdi bu mahalle meselesi çıktığı için, giden çok önyargılı gitmese bile ama gidilen taraf önyargılı olabiliyor. Bu çok kötü bir durum. Yani gettolaştı Türkiye. Özellikle inanç anlamında gettolaştı. Herkes kendi gettolarını oluşturdu, tarikatlar, cemaatler... Biz dindar olduğumuz halde oralara gidemiyoruz, yaklaşmıyoruz. Bize farklı bakabiliyorlar.

Biz gettolaştık, mahallelerimiz ayrıldı, birbirimizden uzaklaştık. Bu genel anlamda kötü bir durum, hem

toplumsal yaşam anlamında hem de inanç anlamında da kötü. Çünkü aynı inancı yaşayan insanlar olarak aramızdaki makas giderek açılıyor. Bu, Türkiye'deki inanan kesim için önemli bir toplumsal sorundur.

Toplumda bütün bu sorunları yaşarken, her kesimden kadınları birleştiren Kürt kadın hareketinin kadınların varlığını kabul ettirme mücadelesi tüm Türkiye'de takdir gören bir mücadeledir. Bu anlamda Kürt kadın hareketi kendini kabul ettirmiştir. Öte yandan, parti tüm insanların inançlarını kendi istediği gibi ve özgürce yaşamasını savunuyor, bunun hayata geçmesi için siyaseten de uğraşması gerektiğini düşünüyor.

Kadın hareketinin o bahsettiğiniz gettolaşmayı aşabilme kabiliyeti var yani... Bu çok önemli bir nokta. Kürt kadınlar yıllardır çok fazla zulme uğradı, uğramaya devam ediyor. Devlet şiddeti, işkence, kadın yöneticilere kayyumlar, gözaltılar, kadın derneklerinin kapatılması... Buna rağmen kadınlar aktif mücadelenin içinde olmaksızın vazgeçmiyor aslında. Bu direnci nasıl yorumluyorsunuz?

Kadın hakları konusunda, Türkiye'de kadınların siyasette yer almasında, kadınların sesini duyurabilmesinde, kadınların aktif yaşamda güçlü bir şekilde yer almasında Kürt kadın hareketinin etkisinin çok fazla olduğuna inanıyorum.

“

Binlerce yıl erkeklerle eşit yaşamışız, kimse kimseye hüküm sürmemiş. Ama ataerkil din anlayışı başlayınca toplumsal değerler paramparça ediliyor. "Allah erkektir, peygamber erkektir, halife erkektir, yaşam erkektir, her şey erkektir" anlayışı hâkim oluyor. Bu kadar katı, bu kadar iktidarcı bir zihniyet illaki kendine de zarar veriyor, topluma da zarar veriyor. Bugün geldiğimiz yer budur. Burada bizim kadın mücadelesini güçlendirmemiz lazım. Bizim bu sistemi bozmamız lazım, bu sistem doğru bir sistem değil, zehirli bir sistem, yapay bir sistem.

Biz bu dönemin kadınları olarak bu mücadeleyi başarmak zorundayız. Çünkü biz tarihi okuyunca anaerkil ve ataerkil toplumları görüyoruz. Binlerce yıl erkeklerle eşit yaşamışız, kimse kimseye hüküm sürmemiş. Ama ataerkil din anlayışı başlayınca toplumsal değerler parçalanıyor. “Allah erkektir, peygamber erkektir, halife erkektir, yaşam erkektir, her şey erkektir” anlayışı hâkim oluyor. Bu kadar katı, bu kadar iktidarcı bir zihniyet illaki kendine de zarar veriyor, topluma da zarar veriyor. Bugün geldiğimiz yer budur. Burada bizim kadın mücadelesini güçlendirmemiz lazım. Bizim bu sistemi bozmamız lazım, bu sistem doğru bir sistem değil, zehirli bir sistem, yapay bir sistem. Bu zehirli sistemin bozulması lazım. Daha ne zamana kadar kadınlar bu kadar zulüm altında yaşayacaklar? Bunun inanani, inanmayanı da yok, kadınlar sırf kadın oldukları için zulme uğruyor.

Bu anlamda Kürt kadın hareketi gerçekten davasına çok sıkı bağlı. Kendini toplumsal, inançsal, fikrîsel düzlemde erkeklerle eşit konuma getirmek için mücadele ediyor ve hiç vazgeçmiyor.

Ben Türk kadınlarının da açıktan itiraf edemeseler de Kürt kadınlarına böyle baktıklarına inanıyorum, “Kürt kadınlar olmasa bizim işimiz daha zor olurdu” dediklerini düşünüyorum.

Şu an Van’da tekrardan bir kayyum gündemi de var aslında. Belediye başkanına verilen hapis cezasını protesto etmek için Van halkı belediye önünde eylem yapıyor. Kadınlar, çocuklar sokakta... Bu sürece dair neler söylersiniz?

Bugün ben Van Belediyesi’nin önündeki eylemlere yetişmek için bir otobüse bindim. Otobüsün şoförü beni tanıdı. Ben çok acelem olduğu için otobüs nereye gidiyor diye bile bakmadım, gelen ilk otobüse bindim. Şoför, “başkanım bu otobüs belediyeye gitmiyor” dedi, “ama ben senin ne için gittiğini biliyorum, ben seni otobüsün son durağından sonra arabamla seni bırakacağım” dedi. Giderken sohbet ettik, “başkanım bu ne enerjidir, adamlar bizim canımızı çıkarıyor biz yine yaşamak için bir nefes borusu buluyoruz, biz Kürtler ne biçim milletiz” dedi. Biz öyleyiz gerçekten.

Biz güneşin ilk ışıklarıyla yıkanan insanlarız. İlk ışıklar en temiz ışıklardır, güneş yorgun değil o zaman. Güneş bizim üzerimize doğuyor, ruhumuzu yıkıyor, ve biz çok enerjik bir milletiz, hiç pes etmiyoruz. Çünkü biz insanız, insan pes etmez. Biz onurlu yaşamak isteyen, onurlu bir yaşam için mücadele eden insanlarız. Zengin olmak için dünyaya yapışan insanlar değiliz. Onurluca yaşamak istiyoruz. Çünkü biz onuru biliyoruz. Onlar bizi eziyor, öldürüyor, biz yine nefes almak için bir yol buluyoruz. Bence Türkiye’nin de bize ihtiyacı var. O kadar zulüm, haksızlık var, biz bıkmadan adaletten, eşitlikten bahsediyoruz, anayasal düzlemde onurlu bir beraberlikten bahsediyoruz. Ve gelecek tasavvuru kurarken sadece Kürtlerden bahsetmiyoruz, bütün Türkiye halkları diyoruz, Ortadoğu halkları diyoruz.

Son dönemdeki “barış süreci” açılımını nasıl yorumluyorsunuz, sizce Türkiye’de onurlu bir barışın imkânı var mı şu anda? Umutlu musunuz? Barış için 2010’lar Türkiye’si ile bugünün arasındaki imkânlar ve zorluklar açısından ne gibi farklar var sizce?

Barış süreci gerçekleşecek, buna inanıyorum. Barış sürecinin gerçekleşmesinin mecburiyeti var. Ortadoğu’da yeni bir düzen kuruluyor. Bu düzende, öyle görülüyor ki, Türkiye devleti Kürtlerle beraber yürümeye karar verdi. Irak’ta, İran’da, Filistin’de, Suriye’de savaş var. Dün-

Hrant Dink diyor ya, “güvercin tedirginliğinde yaşıyorum”. İnsanlar da güvercin tedirginliğinde temkinli ve umutlu bakıyorlar. Çünkü önceki süreç çok eski değil, çok zaman geçmedi. On yıl önceydi. Ama Ortadoğu’daki gelişmelerden dolayı böyle bir sürece ihtiyaç olduğunu düşünüyor herkes. Bu durum insanlara biraz umut veriyor. Bir de süreci devlet başlattı. Ama devam eden kayyum saldırıları, tutuklamalar, gözaltılar da insanları ikilemede bırakıyor. Tedirginlik güçlü bir şekilde kendini hissettiriyor.

ya sistemi, Ortadoğu'da tutmadı, şimdi yeniden denecek. Bazı yerlerde rejimler gidecek, bazı yerlerde ülkeler değişecek. Türkiye iktidarı da bunun farkında. Yürürken yanlarında yine Kürt kardeşlerini istiyorlar, kardeş demedikleri Kürt kardeşlerini istiyorlar. Onlarsız yürüyemeyeceklerini düşündüler, düşündüler ki bu süreci başlattılar. Ama Kürtlere hiç, "ben sana ne yaptım, ne ettim, ben seni ne kadar aç bıraktım, biz neler yaşadık" demiyorlar. Bunların hatırlanmasını da istemiyorlar. "Geçmiş unutamam gel beraber yürüyelim" diyorlar ama bunu nasıl sağlayacaklar bilmiyorum. Cumhuriyetin yeni yüzyılı Kürtlerin de, Türklerin de yüzyılı olacak dendi, bu bir itiraftır yani. Devlet Kürtlerle yürüyeceğini söylüyor, ama nasıl yürüyeceğini söylemiyor.

Çok sancılı bir süreç tabi. Hudeybiye Antlaşması'nı hatırlayalım. Peygamber o anlaşmayı yaptığında bütün ashab ona kızmıştı. O anlaşmanın maddelerinden biri de Mekke'den Medine'ye gelen Müslümanların geri çevrilmesiydi, eskiden gelen Müslümanlar Mekke'ye iade edilmiyordu. O yıl Peygamber'in hac yapmasına da izin vermediler. Ama ilk defa Peygamber Kureyslilerle bir anlaşma yaptı, masaya oturdu ve taraf olduğunu gösterdi. O zamana kadar muhatap alınmıyordu, öldürülmesi gereken bir düşman olarak görülüyordu. Bu anlaşma ile ilk defa kendisini resmi olarak kabul ettirdi. Şimdi her yerde durmadan Fetih Suresi okunuyor ya, Fetih Suresi bu antlaşmadan sonra gelmiştir, bir savaştan sonra gelmemiştir.

Belki Türkler ile Kürtler arasında da ilk defa resmi anlamda bir anlaşma olacak. Kısa dönemde belki ne Türklerin ne Kürtlerin umduğu büyük bir başarı ortaya çıkmayacaktır. Ama gerçekten insan yaşamına değer veren insanların kabul ettiği bir şey çıkacaktır ortaya. Kan dökülmesi duracaktır. Gençlerin kanı dökülmeyecek, hangi taraftan olursa olsun. Dolayısıyla bu muazzam bir başarı olacak. Türkiye şartlarında bir insan 70-80 yıl yaşar, ama 20-25 yaşında ölen binlerce insan var. Böyle oturup düşündüğün zaman ruhun daralıyor. Giden binlerce insan... İşte yeni gidenlerin önü kapanacak. Herkesin beklediği çağrı gelir ve savaşa son verilirse büyük bir başarı olacağına inanıyorum, Türkiye'nin geleceği açısından umudum var yani.

Barış süreci tartışmaları yerel halk tarafından nasıl tartışılıyor, gözlemlerinizi neler oldu bu süreçte?

Hrant Dink diyor ya, "güvercin tedirginliğinde yaşıyorum". İnsanlar da güvercin tedirginliğinde temkinli ve umutlu bakıyorlar. Çünkü önceki süreç çok eski değil, çok zaman geçmedi. 10 yıl önceydi. Ama Ortadoğu'daki gelişmelerden dolayı böyle bir sürece ihtiyaç olduğunu düşünüyor herkes. Bu durum insanlara biraz umut veriyor. Bir de süreci devlet başlattı. Ama devam eden kayyum saldırıları, tutuklamalar, gözaltılar da insanları ikilemede bırakıyor. Tedirginlik güçlü bir şekilde kendini hissettiriyor. Sürecin bir an önce sonuçlanması lazım, çünkü insanlar depresif bir hale geliyor. Bir yandan basından, kendi siyasetçisinin dilinden ya da Türk siyasetçilerden mesaj beklendiği söyleniyor, yeni bir siyaset çizilecek deniyor, bir yandan da kayyumlar, tutuklamalar devam ediyor. İnsanların öyle sırtını koltuğa dayayıp "evet, bir şeyler değişiyor" duygusu yaşamalarına izin verilmiyor. İnsanlar konuşmaya da korkuyorlar. Yer buz olur da siz kaymamak için çok dikkat edersiniz ya, şimdi biraz bu durumu yaşıyor insanlar.

Bu "yeni" barış süreci Kürt kadınlar için ne anlam ifade ediyor sizce? Kadınların bu süreçte nasıl bir rolü var ya da olmalı sizce?

Kadınlar var olmak için kendileri direnmeli, ısrarcı olmalı, kimseden bir şey beklememek gerekiyor. Siz eğer kadın olarak bir şey istiyorsanız, alanları terk etmemeniz gerekiyor, yoksa kimse sizin elinizden tutup çekmiyor, kadın hareketi hariç. Kadın hareketi seni bir şekilde itiyor da katıyor da. Seninle beraber daha güçlü olduğunu biliyor çünkü. Devlet zaten kadınları sadece çocuk doğuran bir anne olarak görüyor. Bilinçsel, fikirsel, siyasal anlamda biz ısrar etmedikçe, görünürlüğümüzü kalıcılaştırmadıkça biz ne kadar derin düşüncelere sahip olsak da, ne kadar yetkin olursak olalım, biz yokuz. Ben buna inanıyorum.

2014 döneminde Van'da 12 kadın belediye eş başkanı vardı, bunlardan bir tanesi şu anda cezaevinde, bazıları sürgünde, cezalarından dolayı yurtdışına çıkmak zorunda kaldılar. Van'da olan 3-4 kadın kaldık. Bugün Van Belediyesi önündeki eylemde bu eski kadın eş

başkanlar olarak beraberdik. Biz buradakiler her bir araya geldiğimizde konuşuyoruz, neler yaşadık, neler yaptık diye. Ve hep şunu söylüyoruz, eş başkanlık sistemi kadınlar için olmazsa olmazdır. Çünkü gerçekten bizim önümüzü açan bu sistem oldu, yoksa erkek zihniyeti asla bizim siyaseten bu kadar güçlü olmamıza ve önemli yerlerde yer almamıza izin vermezlerdi. Bu sadece Türk erkekleri için değil, tüm Ortadoğu erkekleri için geçerlidir. Ve bu zihniyet bize asla kapıların açılmasına izin vermezdi.

Duygu Asena'nın *Kadının Adı Yok* kitabını okumuştum. Kitapta, Türkiye'de erkeklerin demokratlığı kendi evlerinin önüne gelene kadardır diye yazıyordu. Bu her yerde böyle. Bu Nemrutluk başka bir şey. Erkeklerin binlerce yıllık gücüne karşı bizim kendi gücümüzü ortaya koymamız lazım. Eş başkanlık bu yüzden önemli, zordur da. Çünkü iktidarı paylaşıyor, çünkü erkek zihniyetini yontuyor. Erkek zihniyetini yontmak için zor gücü gerekiyor, o da eş başkanlıktır.

Van'da 14 tane kadın belediye eş başkanı var, 7 tane si başörtülü. Yani halkın kendisi. Halk böyle bir şeydir, çünkü akan nehir odur. Biz bazen o nehirden ayrılmak farklı bir kol oluştursak bile, tek başımıza güçlü olmayız. Nehirle tekrar buluştuğumuz zaman güçlü oluruz. Bu anlamda hep beraber güçlüyüz. Başörtülü-başörtüsüz, inançlı-inançsız kadınların, kadın oldukları için birbirlerini desteklemesi, beraber yol yürümesi lazım.

Son sözüm şudur, lütfen genç kadınlar siyasete katılsınlar, daha fazla görünür olsunlar. Asla yılmasınlar, pes etmesinler. Siyasette kadın sayısı ne kadar fazla olursa, yaşamın diğer bütün alanlarında kadınların varlığı ve gücü daha fazla artacaktır. Toplum da kadını dört duvar arasında sadece çocuk doğuran bir varlık olarak görmeyecektir.

* Diba Keskin, Van'ın Erciş belediyesinin ilk kadın eş başkanı oldu. 2015 yılında tutuklandı ve başkanlığını kazandığı belediyeye kayyum atandı. 2019 yılında hapisshaneden çıktı. DEM Parti İslam Masası eş sözcülüğünü yürüttü. Çalışmalarına Van'da devam ediyor.

Alaattin Aldemir:

“Bu süreçte en büyük sorumluluk milliyetçilere düşmektedir.”

Halka Dergi'nin 8. sayısında Kürt Meselesi ve barış üzerine hazırladığımız dosya için Zeki Kılıçaslan, 1993-1996 yılları arasında Ülkü Ocakları Genel Başkanlığı yapmış olan Alaattin Aldemir ile yeni başlayan süreç üzerine bir röportaj gerçekleştirdi. Barış meselesine dair sıra dışı ve dikkate değer tespitler barındıran bu kıymetli röportajı ilginize sunuyoruz.

Bildiğiniz gibi MHP Genel Başkanının başlattığı girişimi takiben Kürt Meselesi'nde yeni bir süreç başladı. Genel olarak bu durumu nasıl değerlendiriyorsunuz?

Türkiye'nin kadim problemlerinden birisi olan etnik probleme Devlet Bahçeli'nin alışılmışın dışındaki ezber bozan çıkışını olumlu ve toplumsal şok terapisi olarak değerlendiriyorum şahsen. Ki ben birinci açılım sürecinde çekinceli destek vererek üçüncü bir taraf gözetiminde A. Öcalan ile görüşmek gerektiğini, bunun yanı sıra Kürt yurttaşların tüm temsilcileri ile de diyalog kurulması gerektiği önerisini açıklamıştım, 2013'te.

Sizin de içinizden geldiğiniz milliyetçi kesimler süreci nasıl değerlendirmekte?

Hangi milliyetçilikten, hangi milliyetçiler nasıl yaklaşıyor diye açmaya çalışayım. a) Balkanlardan gelenlerin yaklaşımı diyebileceğimiz ulusalcı/antitez olan milliyetçiliği temsil edenler, büyük tepki gösteriyorlar. b) Kırım ve Kafkas göçmenlerinin oluşturduğu “Turancı”, anti-Rusçu, NATOcu milliyetçiler, göçmen karşıtlığı ile karışım yaparak en sert şoku yansıtan olumsuzluğu dile getiriyorlar. c) Anadolu mayasından beslenen medeniyetçi, cihan devleti hafızası ve tecrübesi ile meseleye yaklaşıp yapıcı/onarıcı/gerçekçi bir tutum sergileyen milliyetçiler olumlu bakıyorlar. d) Yıllardır meseleye dair negatif kodlananlar ise şaşkınlık içinde durumu anlamaya çalışıyorlar.

Ama günün sonunda mesele doğru ve samimi olarak izah edilirse, milliyetçilerin kahir ekseriyeti sessizce de olsa ittifakın tarafında olacaklardır.

Sizin de katkıda bulunmaya çalıştığınız önceki süreçle şimdiki sürecin farkı nedir?

Tarihsel süreç içerisinde siyasiler Kürt Meselesi'ni güvenlik bürokrasisine havale ederek inkâr ve görmezden gelme yoluna sapmıştır. Bir önceki açılımda AK Parti ciddi siyasi risk alarak çözüm sürecini tüm acemiliklerine rağmen başlatmış ve fakat sonuca gidilememiştir. Zira devletin belli mekanizmaları ve uluslararası dengeler bu işe taraf değildi. Ayrıca ülkenin batısında yaşayanların "bölüneceğiz" kaygısı çok yüksek iken doğusunda yaşayanlarımızın beklentisi çok aşırı ve meydan okuyucu idi. Şimdi ise daha makul bir yaklaşım ve de zemin var. Pozitifler negatifliklerden fazla günümüzde...

Kürt Meselesi'nde silahın devreden çıkması, küresel güçler ile ilişkiler açısından Türkiye'nin ve bölge ülkelerinin durumunu nasıl etkiler?

Kesinlikle olumlu etkiler. Çünkü bölgeyi istikrarsızlaştıran güçlerin elindeki çok önemli bir argüman alınmış olur. Bölgeye bütünlük içinde baktığımız zaman görürüz ki Hamas'ın 7 Ekim saldırılarından sonra devlet dışı silahlı aktörler tasfiye ediliyor. Demek ki son kullanım süreleri dolmuş. Anlaşılan o ki PKK da bunlardan birisi... Ama bu demek değildir ki "inkâr ve imha politikası" ile sonuç alınabilir. Hiç sanmıyorum, Türkiye bölge gücü olacaksa sınırları dışındaki halkların da rızasını gönüllü olarak alma irade ve hamiyetini gösterebilmeli. Bu konuda "ölme-öldürme" sarmalından, "kaybet-kaybet" modelinden çıkılıp "kazan-kazan" modeline geçilmelidir. Bunu da ancak Türkiye yapabilir.

Tarihte bunun örnekleri vardır. Yeni bir barış yüzyılı inşa edilebilir ve bölgenin kaynakları layıkıyla sosyal adalet dairesinde değerlendirilebilirse 10-15 yılda coğrafya ve Avrupa-Asya-Afrika'nın makus kaderi pozitifte döndürülebilir.

Devlet ve Kürt hareketi dışındaki barıştan yana güçler sürecin başarıya ulaşması için neler yapabilir?

Sanırım sivil toplumu kast ediyorsunuz? Dört başı mamur bir sivil toplum örgütlenmesi olmadığı ortadadır. Bu sebeple tarikat ve cemaatler bu boşluğu dolduruyor... Buna rağmen olduğu kadarıyla öncelikle barışın/ittifak arayışlarının yanında tavır alınmalıdır. Sütne gerisindeki konforlu alanlardan çıkma cesareti gösterilmelidir. Yani oyun planını kuranların cesaretlendirilmesi, toplum veya bireylerin neler kazanıp neler kaybedebilecekleri herkese anlatılabilirmeli. Barış sürecine karşı olabilecek iç ve dış güç odaklarının işi zorlaştırılmalıdır.

Somut örnekendirme yapmak gerekirse partiler de sivil toplum unsuru olduğundan MHP'liler bir Kürt düğününe, DEM'liler bir ülkücü düğününe katılabilirler vs... Sendikalar, odalar, hemşeri derneklerinin bu sürece destek vermeleri ahlaki, vicdani ve toplumsal sorumluluğun gereğidir. Kaçak davranan sonuçları ile karşılaşacaktır.

Bu süreçte en büyük sorumluluk milliyetçilere düşmektedir. Şahsi psikolojik angajmanların, parti ve grup menfaatlerinin, ezber söylemlerin aşılması toplumun, devletin, coğrafyamızdaki toplulukların menfaatine olana destek vermek gerekiyor.

Ayrıca sayın Devlet Bahçeli'nin yaptığı hamlenin Türk milliyetçilerine iktidar olma yolunu açtığına inanıyorum. Milliyetçilerin stratejik bir akılla ve devlet adamlığı yaklaşımıyla bakabilmeleri gerekir. Sözün özü; ya onurlu bir barışın, büyük ittifakın inşasını sağlayacağız ya da yıkıcı bir savaşla yüz yüze kalıp küresel sömürgecilerin konu mankeni olunacak.

Bu kıymetli röportaj için teşekkürler.

Ben teşekkür ederim.

* Alaattin Aldemir, 1993-1996 arasında Ülkü Ocakları Genel Başkanı idi. Ülkü Ocakları Eğitim ve Kültür Vakfı'nı kurdu. Aldemir CHP'de siyaset yapmaya devam ediyor.

Silahsızlanma Yolculuğunda Demokrasi Mücadelesi ve Haklar

HAKAN TAHMAZ

1 Ekim 2024'te TBMM yasama yılı açılışında MHP lideri Devlet Bahçeli'nin, bizzat DEM Parti sıralarına gidip tokalaşmasıyla başlattığı süreç, dört ay sonra kritik bir eşiğe gelmiş durumda. Şubat ayı içinde PKK lideri Abdullah Öcalan'ın "silahların bırakılması çağrısı" yapması ihtimali bütün dünyada merakla takip ediliyor.

Bunun başlıca nedeni sürecin, gerek Türkiye'de gerekse farklı ülke deneyimlerinde bugüne kadar görülmemiş bir biçimde ve yön-temle yürütülmesi. Türkiye usulü bir yöntem izleniyor diyebiliriz.

Bütün dünyada ve ülkemizde bugüne kadar çatışma çözümünde, çatışmanın nedenlerinin ortadan kaldırılması çalışmalarıyla, bunların sonucu olan silahlı çatışmaya son verme arayışları iç içe ve paralel yürütülmüştür. Yani silahlı örgütlerin, grupların silahları bırakması, çift taraflı ateşkes ve çatışmanın kay-

nağı olan sorunlara dair çözüm programının hayata geçirilmesi sürecinin en son aşamasında, sıra "silahlara veda"ya gelmiştir.

Sorunların çözüm programları ne derece başarılı yürütülürse, silahsızlanma da o derece kısa sürede gerçekleşmiştir. Bizde Oslo ve 2013-2015 çözüm sürecinde olduğu gibi çoğu dünya deneyimlerinde barış arayışları çok kez kesintiye uğramış ve çoğu kez yeniden müzakere masasında bir araya gelinerek süreç hedefine ulaştırılabilmıştır.

Türkiye'de Oslo süreci, Milli Birlik Beraberlik süreci ve en son 2013-2015 çözüm sürecinde

önemli deneyimler edinildi. Geline nok- tade önceliği silahların gömülmesi olan yeni süreci, kamuoyunun hiç beklemediği bir anda bizzat iktidar başlattı.

MHP lideri Devlet Bahçeli ilk hamlesini "dünyada barış isterken iç barışı sağlam-ak lazım" diye tanımladı.

AK Parti lideri ve Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ise 14 Ekim 2024'te partisinin Meclis grubu toplantısında süreci "sınırlarımızın hemen ötesinde her gün yeni bir çatışma patlak verirken, siyaset kurumunun eski alışkanlıklarla yoluna devam etmesi mümkün değildir. İç cephemizi tahkim etmek önemli. Siyasette diyalog zeminini güçlendirmeliyiz" diye açıkladı.

Her iki açıklama, sürecin iç siyasal dinamiklerdeki gelişmelerden değil bölgesel gelişmeler nedeniyle başlatıldığının ikrarı. Nitekim bu kısa bir süre sonra bütün yönleriyle ortaya çıktı. Bu nokta doğru analiz edilip kavranamadığında Türkiye'nin "silahlara veda" yolculuğunda varabileceği noktayı öngörebilmek oldukça zorlaşacaktır.

Fırsatlar, riskler

Bu nedenle İmralı, Ankara, Kandil eksenli gelişmelere bu pencereden baktığımızda işin içinde farklı biçim ve yöntemlerle bölgesel güçler ve küresel güçler olduğu çok açık.

Kritik eşiğin aşılmasını sağlayacak ve sürecin rotasını belirleyecek olan, Suriye'deki gelişmelerin ne yönde olacağı ve Kürt siyasal hareketinin bu konuda izleyeceği siyaset ile buna karşı iktidar bloğunun planı ve yapabilecekleridir.

Suriye'deki gelişmeler, bölge Kürt partileri arasındaki ortaklaşma çabaları, Suriye Kürtlerinin tercihlerinin çoğalmış olması, Ankara'nın hedefine ulaşmasını, kamuoyuna yansıdığı kadar kolay olma ihtimalini fazlasıyla zayıflatıyor. Başka bir ifadeyle bunlar, Ankara'nın "Terörsüz Türkiye" diye tanımladığı hedefine ulaşmasının risk belirtileri.

Risk, sadece öncelikten kaynaklanmıyor. Suriye'deki gelişmeler ve bölgesel dinamikler Türkiye'yi zamanla yarışmaya zorluyor.

Bunun nedeni 2023 Ekim'inde yeniden alevlenen, İsrail'in ABD'nin açık desteğiyle soykırım-

la sürdürdüğü Filistin'i adeta haritadan silme savaşının, İran menşeli Direniş Eksenini çökertmesi ve orta doğu ülkeleri arasındaki dengelerin ve siyasal ilişkilerin radikal değişimidir. İsrail'in güvenliği ile Kürtlerin özgürlükleri ve güvenlikleri ikilemi konularının yarattığı kapan, Türkiye'yi önceliklerini değiştirmeye mecbur bırakmaktadır. Özellikle de her yönüyle çökmüş, toplumsal olarak fiilen parçalanmış Suriye'nin devletin kurumsallaşması ve yeniden yapılandırılması için fazla zamanı yok. Çatışma ve parçalanma riski çözülmüş değil.

Ankara için bu durum hem bir fırsat sunuyor hem de büyük riskleri barındırıyor. Bunun anahtarıysa Kürtlerde. Ankara'nın elini Suriye'de ve bölgede güçlendirmek için bölge Kürtleriyle ilişkisini başka bir düzleme taşıması gerek.

Bu anlamda Ankara'nın Kürtlere eskisi gibi hoyratça davranma marjı kalmadı. Kürtler kolay vazgeçilebilir, dışlanabilir konumu aştılar. Bütün gelişmeler Türkiye'nin elinin Kürt barışına mecbur olduğuna işaret ediyor.

Hiç kuşkusuz PKK, Türkiye ve Suriye demokratik Kürt siyasi yapıları da bir dönüşümün, yeniden konumlanışın eşiğine dayanmış durumdalar.

Bunun nedeni 2023 Ekim'inde yeniden alevlenen, İsrail'in ABD'nin açık desteğiyle soykırımla sürdürdüğü Filistin'i adeta haritadan silme savaşının, İran menşeli Direniş Eksenini çökertmesi ve orta doğu ülkeleri arasındaki dengelerin ve siyasal ilişkilerin radikal değişimidir. İsrail'in güvenliği ile Kürtlerin özgürlükleri ve güvenlikleri ikilemi konularının yarattığı kapan, Türkiye'yi önceliklerini değiştirmeye mecbur bırakmaktadır.

Yeni politik dengelere kendilerini uyarlamak ve demokratik siyaseti Kürt mücadelesinin merkezine yerleştirmek mecburiyetiyle karşı karşıyalar.

Bu mecburiyeti ve olası büyük riski öngören PKK lideri Abdullah Öcalan silahlara veda yolculuğuna çıkma konusunda tavrını net bir biçimde bir kez daha kamuoyu ile paylaştı. Bu Türkiye için gerçekten tarihi fırsat.

Öcalan'ın 28 Aralık 2024'te yaptığı görüşme sonrası DEM Parti milletvekilleri Pervin Buldan ve Sırrı Süreyya Önder aracılığıyla kamuoyu ile paylaştığı 7 maddede, silahlara veda yolculuğuna çıkışın gerekçelerinin ve yolculuğun hangi istikamette olacağını çerçevesi paylaşıldı.

Paylaşılan hedefe ulaşmayı zorlaştıran, iktidarın demokratikleşme perspektifinden hayli uzak olması, hatta Kürt sorununu çözdüğünü (Anayasa'daki millet tanımı ve Kürtçe uygulamasından kaynaklı bazı konularda düzenleme yapılması dışında) ve sadece terör/silah sorununun kaldığını iddia etmesidir. Bunun yanı sıra gelinen noktada, artık ülkemizde demokratik enstrümanların etkili kullanılmasından söz edilemez olmaya başlandığı gerçeği, durumu daha da ağırlaştırmaktadır.

Türkiye'de radikal otoriter uygulamalara son hız devam edilerek silahlara veda yolculuğu yavaşlatılacak gibi görünüyor. Bu yönüyle, Türkiye'nin yakın tarihindeki barış arayışlarına birçok yönden benzemiyor.

Hatta barış ve çözüm kelimelerinden, iktidar vebadan korkarcasına korkuyor. Böyle bir gündemi olmadığı gibi böylesine bir beklenti de son tahlilde yanlış. Silahsızlanma yolculuğunun zorunlu kimi mecburiyetleriyle ortaya çıkaracağı dönüşümler ancak ve ancak radikal bir zihin değişikliğiyle, yeni bir iktidarın öncelikli gündemi ve programı olmalıdır. Bu bakımdan silahsızlanma yolculuğuna canı gönülden eşlik eden demokratik muhalefetin, mevcut otoriter yönetime karşı yürüteceği mü-

cadelenin en önemli başlıklarından birisi Türk-Kürt barışıdır.

Demokratik muhalefet ne öneriyor/ne vadediyor

Bu çelişkili/çatışmalı durumun, geniş muhalefet saflarındaki sorunların katmerleşmesine yol açma potansiyeli var. Bu noktada, Türkiye'nin mevcut çoklu krizden çıkması ve demokratikleşmesi için mücadele edenlerin birçok sorun ve konuya yönelik net, açık alternatif programa ihtiyaçları olduğu gibi, Türk-Kürt demokratik barışı konusunda da anlaşılabilir ve gerçekleştirilebilir bir programa/açılıma ve duruşa ihtiyaçları var. Hem de bu iktidar yürüyüşü için çok acil bir konu.

İlki ve en önemlisi, Kürt sorunu yoktur veya çözdük diyenlere "Kürtler sorunumuz vardır dedikleri sürece Kürt sorunu vardır ve bizim iktidarımız döneminde çözeceğiz" diyen demokratik muhalefetin, iktidar yürüyüşü sırasında öncelikli hedefleri arasında anlaşılır ve uygulanır somut çözüm programı ile Kürtlerin güvenini kazanacak bir ivme yakalamasıdır. İktidara hazırlanırken "silahlara veda yürüyüşünün" tek ayak üzerinde olmasını engelleyecek olan böylesi bir yol haritası ve mücadeledir.

Silahlara veda çalışmaları sırasında iktidarın, Kürt seçmenin muhalefetle paralel tavır takınır konumdan çıkarılması taktikleri izlemesini boşa çıkarmaya, muhalefetin başarısı için mutlak ihtiyaç var.

Kürt seçmenin büyük bir kesimi seçimlerde iktidar bloğunun hayrına bir tutum almaz. Sandık iradesini bir bütün olarak muhalefetin lehine gösterir. Daha az bir bölümü iktidar partisinin yeni süreçte ne yaptığına veya yapmak istediğine bağlı olarak sandıktan uzak durur ya da iktidar partisine döner.

Bu son ifade ettiğim; iktidarın silahlara veda projesinin iktidarın hedefini kolaylaştıracağından hiç kuşku yok. Seçimlerin sonucunu belirleyecek olanların ve Türkiye'nin demokratikleşmesinin, adalete,

hukuka ulaşmasının anahtar seçmeninin Kürtler olduğu bir ortamda, bu alanı büyük ölçüde iktidar partisine bırakan CHP, hak etmediği bir sonuca kendini mahkûm etmiş olur. 2023-2024 yıllarında yapılan seçimlerde bunun böyle olduğunu gördük. Değilse iktidar bloğuna itirazla sınırlı bir muhalefetin iktidar arkasından nal toplamanın ötesine geçmesi ve iktidar yürüyüşünü başarıya ulaştırması hayli zor olacaktır.

Özetle İmralı, Ankara güzergâhında dış aktörlerin dahliyle yürütülen silahlara veda yolculuğuna çıkma sürecinin kazanımlarının yaratacağı toplumsal güç, güven ve heyecanla, Kürt sorununun toplumsal üreticisi olan siyasal, sosyal, ekonomik ve kültürel zemini ortadan kaldıracak demokratikleşme, kardeşleşme ve pozitif barış yolculuğuna çıkmak, iktidar yolculuğuna çıkan demokratik muhalefetin omuzlarında bir yük, sorumluluktur.

İktidar yolculuğuna hazırlanan demokratik muhalefet, mevcut sessiz sedasız süreci izleme pozisyonunu radikal biçimde değiştirerek büyük bir cesaret örneği gösterdiği takdirde, farklı yönleriyle hiç beklenmediği oranda toplumsal desteğe kavuşur.

Bunun için toplumun çok farklı kesimlerinde iktidar bloğuna karşı var olan derin güvensizliği ve eleştirileri özellikle dikkate almalı, ama bunların “silahsızlanma yolculuğunu” dört başı mamur demokratikleşme yolculuğunun başlatılmasını engelleyici olma olasılığını ortadan kaldırarak yapmalıdır. 23 senelik iktidarın yarattığı toplumsal yorgunluk görünenden çok daha büyük ve derin.

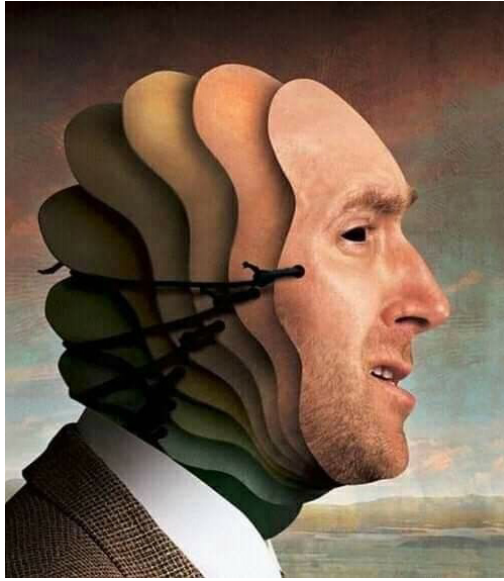
* Hakan Tahmaz, Barış Vakfı kurucusu ve yöneticisi. Güncel yazılarına www.politikyol.com adresinde devam ediyor.

İslami Kesim ve Kürt Meselesi: Çelişkiler, Gerilimler ve Çözüm Arayışları

SEHER AKÇINAR

Türkiye’de Kürt Meselesi, etnik, siyasi ve toplumsal boyutlarıyla uzun yıllardır tartışılan bir konu olmuştur. Sadece etnik bir kimlik meselesi olmaktan öte, sosyal, ekonomik ve kültürel boyutları olan bir yapıya sahiptir. Dil ve kültürel haklar, ekonomik kalkınma ve bölgesel eşitsizlikler, siya-

si temsil ve katılım, güvenlik politikaları, toplumsal barış ve bir halkın kendi kaderini tayin hakkı gibi konular öne çıkmıştır. Meseleye muhafazakâr/dindar kesimin yaklaşımı hem İslam kardeşliği söylemi hem de milliyetçi refleksler üzerinden şekillenmiştir ve çoğu zaman çelişkiler ve

pragmatizm üzerine kurulmuştur. Bir yandan “ümmeçilik” vurgusu yapılırken, diğer yandan resmi politikalara paralel bir şekilde Kürt kimliğinin bastırılmasına göz yumulmuştur. Bu bağlamda sorunun çözümü İslami hareketler için önemli bir sınav teşkil etmiştir ve farklı perspektiflere sahip bir

yapıya bürünmüştür. Zaman zaman Kürt kimliğinin ve taleplerinin, İslam’ın evrensel değerleriyle uyumlu olduğu savunulmuş, zaman zaman ise bu mesele devletin bütünlüğü ve güvenliği açısından bir tehdit olarak görülmüştür.

İslam’ın erken dönemlerinde ümmetçilik, Müslümanların ortak değerler etrafında birleşmesi ve etnik ya da coğrafi sınır tanımadan tüm Müslümanları tek bir toplum olarak görme anlayışına dayanıyordu. Bu anlayış, Osmanlı İmparatorluğu’nun sonlarına kadar önemli bir si-

yasal ve kültürel çerçeve sunmuş, özellikle Osmanlı’nın çok uluslu yapısı içinde etnik kimliklerin ön plana çıkmaması gerektiği savunulmuştur. Ancak, Osmanlı İmparatorluğu’nun son dönemlerinden günümüze kadar uzanan süreçte hem İslami kimlik hem de Kürt kimliği çeşitli dönüşüm-

ler geçirmiştir. Kürtler, Osmanlı İmparatorluğu'nda çoğunlukla İslami bir kimlik içinde değerlendirilmiş ve merkezi yönetime sadık kalan gruplar olarak görülmüştür. Halifelik kurumunun varlığı, Osmanlı yönetiminin Kürtleri ümmetin bir parçası olarak kabul etmesine zemin hazırlamış ve Kürt aşiretleriyle çeşitli ittifaklar kurulmuştur. Bununla birlikte, 19. yüzyılda milliyetçilik akımlarının yükselmesiyle ümmetçilik anlayışı yerini giderek daha fazla devletçi bir perspektife bırakmaya başlamıştır. Genellikle "ümmetçilik" vurgusu yaparak etnik ayrımları reddeden bir söylem geliştirilmiş olsa da pratikte Türk-İslam sentezi ekseninde şekillenen milliyetçi-muhafazakâr anlayış, Kürt Meselesi'ne dair adaletli bir çözüm üretmekten uzak kalmıştır. 20. yüzyılın başlarından itibaren, ulus-devletlerin yükselmesi ve milliyetçilik akımlarının güç kazanmasıyla İslami düşüncede de köklü bir değişim yaşanmış; bu değişim, ümmetçilikten devletçi yaklaşımlara doğru bir kaymaya neden olmuştur.

Cumhuriyet'in kuruluşuyla birlikte benimsenen laiklik ilkesi ve ulus-devlet anlayışı, beraberinde İslami kimlik ve Kürt kimliğinin yeni bir bağlamda yeniden tanımlanmasını sağlamıştır. Cumhuriyetin ilk yılların-

Cumhuriyetin kurucuları, Türk milliyetçiliği ekseninde bir ulus-devlet inşa etmeye çalışırken, Kürt kimliğinin ve taleplerinin karşılanması noktasında ciddi sıkıntılar yaşamıştır. Bu süreçte, Kürtler hem etnik hem de dinî kimlikleriyle siyasal ve toplumsal yapıya entegre edilmeye çalışılmış, Kürtlerin kendilerini "Türk" kimliğiyle özdeşleştirmeleri istenmiştir. Tek parti döneminde uygulanan politikalar, Kürtleri yalnızca etnik bir baskı altında bırakmakla kalmamış, aynı zamanda dinî özgürlükler açısından da büyük kayıplara yol açmıştır.

da, özellikle Kemalist ideolojiyle birlikte milliyetçilik önemli bir yer tutmaya başlamış ve etnik kimlikler ile milliyetçi duygular daha fazla önem kazanmıştır. Bu dönemde, İslami kesim içinde de devletçi bir yaklaşımın benimsenmesi gerektiği görüşü yayılmaya başlamıştır. Ancak bu devletçi yaklaşım, çoğu zaman ümmetçilikten tamamen kopmuş değildir. Cumhuriyetin kurucuları, Türk milliyetçiliği ekseninde bir ulus-devlet inşa etmeye çalışırken, Kürt kimliğinin ve taleplerinin karşılanması noktasında ciddi sıkıntılar yaşanmıştır. Bu süreçte, Kürtler hem etnik hem de dinî kimlikleriyle siyasal ve toplumsal yapıya entegre edilmeye çalışılmış, Kürtlerin kendilerini "Türk" kimliğiyle özdeşleştirmeleri istenmiştir. Tek parti döneminde uygulanan politikalar, Kürtleri yalnızca etnik bir baskı altında bırakmakla kalmamış, aynı zamanda dinî özgürlükler açısından da büyük kayıplara yol açmıştır. Bu durum, Kürtlerin hem etnik hem de dinî kimlikleri üzerinden bir baskı sürecine maruz kalmalarına neden olmuştur. İslami kesim ve Kürtler, geleneksel medrese kültürü, tekke ve zaviyelerin kapatılması, modernleşme sürecinin etkileri gibi ortak tarihsel deneyimlere sahip olup, kimlik politikalarının merkezinde yer almakta ve tanınma talepleri bulunmaktadır. 1950'lerden itibaren çok partili hayata geçişle birlikte İslami kesimin siyasal ve toplumsal görünürlüğü artmış, bu dönemde dinî cemaatlerin modern eğitim kurumlarıyla ilişkilenebilmesi, İslami düşüncenin entelektüel bir zemine taşınması, kentleşmeyle birlikte değişen dinî yaşam pratikleri ve İslami sivil toplum kuruluşlarının ortaya çıkışı gibi gelişmeler yaşanmıştır. Bu dönüşüm, İslami kesimin moderniteyle kurduğu ilişkiyi de yeniden şekillendirmiştir.

İslami kesim Türkiye'de uzun yıllar boyunca ümmetçilik anlayışını benimsemiş, yani tüm Müslümanları bir bütün olarak görmüş ve etnik kimlikleri ön plana çıkarmadan İslam'ın evrensel değerleri çerçevesinde toplumsal birlikteliği savunmuştur. Kürtler de tıpkı diğer Müslüman halklar gibi, İslam'ın ortak paydasında birleşen bir parça olarak görülmüştür. İslami kesimdeki bazı gruplar, Kürtlerin kültürel haklarının tanınması gerektiğini savunmuş, hatta bazıları Kürtlerin

anadilinde eğitim alması gibi talepleri desteklemiştir. İslami sivil toplum kuruluşları (STK'lar), Kürt sorunu-na dair daha duyarlı bir söylem geliştirmiş olsa da bu çabalar genellikle sınırlı kalmıştır. Dönemin Refah Partisi gibi İslami hareketler, Kürt Meselesi'ne dair kısmen daha ılımlı bir tutum geliştirse de resmi politikalardan tam anlamıyla bağımsız bir söylem geliştirememişlerdir.

1980 darbesi sonrası yükselen Türk-İslam sentezi, İslami kesimde milliyetçi eğilimleri güçlendirmiş ve Kürt Meselesi'nin bir "terör" meselesi olarak görülmesine yol açmıştır. İslamcı söylemler geliştiren bazı gruplar, Kürt sorununu Batı'nın bir oyunu veya bölücülük hareketi olarak tanımlayarak meselenin siyasal ve sosyolojik boyutlarını göz ardı etmişlerdir. Bu yaklaşım, ümmetçi bir çözüm üretmek yerine devletçi refleksleri besleyen bir tutum oluşturmuştur. Bu tutumla genellikle "devletin ve toplumun bütünlüğünü tehdit etmeyen" bir perspektiften bakmakta, bu perspektifin gereği olarak Kürtlerin "dinî kimlik" üzerinden daha çok asimilasyonla karışık bir entegrasyonunu savunmuştur. Devletin bekası gerekçesiyle Kürt Meselesi'ni daha çok güvenlik ve iç barış perspektifinden ele almış ve sorunun çözülmesi için merkezi hükümetin güçlü müdahalelerini savunmuşlardır. Bu bağlamda 1990'ların sonunda AK Parti'nin iktidara gelmesiyle birlikte, İslami kesimin Kürt sorununa bakışı daha esnek bir hal almış ve çözüm süreci gibi girişimlerle yeni politikalar geliştirilmiştir. 2000'li yılların başında "Müslüman kardeşlik" vurgusuyla Kürt sorununun çözümüne dair umut veren adımlar atılmıştır. Ancak çözüm sürecinin bitmesiyle birlikte, İslami kesimin önemli bir bölümü devletçi-milliyetçi söyleme daha fazla yaklaşmıştır. Çeşitli İslami STK'lar, Kürt sorununa dair resmi devlet söylemini destekleyen bir pozisyon alarak, İslami kesimin devlet politikalarına entegre olduğunu göstermişlerdir. Özellikle 2015 sonrası dönemde, Kürt kimliğini ve taleplerini dinî referanslarla reddeden bir söylem ön plana çıkmıştır.

Ümmetçilikteki Kürtlerin de İslam birliğine katkı sağladığı, dinî ve kültürel haklarının tanınması gerektiği ve onları ümmetin bir parçası olarak kabul et-

1980 darbesi sonrası yükselen Türk-İslam sentezi, İslami kesimde milliyetçi eğilimleri güçlendirmiş ve Kürt Meselesi'nin bir "terör" meselesi olarak görülmesine yol açmıştır. İslamcı söylemler geliştiren bazı gruplar, Kürt sorununu Batı'nın bir oyunu veya bölücülük hareketi olarak tanımlayarak meselenin siyasal ve sosyolojik boyutlarını göz ardı etmişlerdir. Bu yaklaşım, ümmetçi bir çözüm üretmek yerine devletçi refleksleri besleyen bir tutum oluşturmuştur.

menin öneminin savunulduğu anlayış, yerini "devletin ve ulusal bütünlüğün korunması" için milliyetçilik temelinde baskı, zor ve asimilasyon uygulamalarına bırakmıştır. Bu anlayış, zamanla modern Türkiye'de milliyetçi söylemlerin güç kazanması ve Türk kimliğinin egemen hale gelmesi gibi nedenlerle şekillenmiş ve İslami kesimin milliyetçilik eksenli bir zemine kaymasına yol açmıştır. Bu durum, özellikle Kürtlerin kültürel hakları, dil hakları ve egemenlik hakları konusunda bir gerilim yaratmıştır.

Sonuç olarak, Türkiye'de İslami kesimin Kürt Meselesi'ne yönelik tutumu tarihsel süreç içinde önemli değişiklikler göstermiştir. Osmanlı döneminde ümmetçilik eksenli bir yaklaşım hâkimken, Cumhuriyet ile birlikte Kürt kimliği büyük ölçüde yok sayılmış ve asimilasyon politikaları uygulanmıştır. İslami kesimin büyük bir bölümü, milliyetçi reflekslerle devlet politikalarına entegre olmuş ve Kürt kimliğine yönelik adaletli bir yaklaşım geliştirememiştir. AK Parti dönemiyle birlikte bazı politikalar esnekleşmişse de 2015 sonrası tekrar resmi devlet politikasının çizgisine kaymış ve İslami kesimin büyük bir kısmı, Kürt Meselesi'nde çözüm yerine güvenlikçi politikaları desteklemeye yönelmiştir. İslami kesim için iktidarda İslamcı bir yapının oluşu ümmetin "devletçi" bir refleks benimsemesini meşru kılmıştır. Bu yüzden bu dönemde İslami kesimdeki ümmetçilik ve devletçilik yaklaşım-

larının birbirinden tamamen ayrıldığını söylemek mümkün değildir. Bu durum, özellikle Kürt Meselesi gibi toplumsal ve siyasal açıdan hassas bir konuda daha belirgin hale gelmiştir. Bu değişimin temelinde, ümmetçilik ve devletçilik anlayışları arasındaki gerilimde devletçiliğin kazanması yatmaktadır. Ümmetçilik, Kürtlerin kültürel haklarını savunurken, devletçilik genellikle merkeziyetçi ve homojen bir devlet anlayışını benimsemiştir. İslami kesimde ümmetçilikten devletçilik yönünde gerçekleşen dönüşüm, sadece ideolojik bir değişim değil, aynı zamanda Kürt Meselesi gibi siyasal sorunların çözümü bağlamında da önemli bir çıkmaz oluşturmuş, çözümsüzlük politikaları geliştirmiştir. Aynı zamanda Kürt halkının ezici çoğunluğunun dindar oluşu göz önünde bulundurulduğunda ümmetin, Kürdün dindarlığını görmezden gelişi milliyetçilikle harmanlanmış Kur'an ve sünnetullah'a aykırı ayrımcı ve ayrılıkçı bir ümmetçilik anlayışını doğurmuştur. Ve maalesef devletin ulusal kimliği İslam'ın evrensel değerlerine galebe çalmıştır. Bu yüzden günümüzde Kürtler nezdinde İslamcılık Kürt Meselesi'nin çözümünde etkin bir paradigma olarak itibar görmemektedir.

İslami kesim açısından Kürt Meselesi'nin çözümü için, İslami kesimin milliyetçi reflekslerden arınarak hak

temelli bir yaklaşım geliştirmesi ve Kur'an ve sünnet merkezli bir "ümmet kardeşliği" söylemi inşa etmesi gerekmektedir. Aksi takdirde, İslami kesimde Kürt Meselesi'ne yönelik çelişkili ve pragmatik tutumlar devam edecek, adaletli bir çözüm üretilemeyecektir. İslami kesim için sivil toplum alanındaki iş birlikleri, ortak demokratikleşme talepleri, çoğulcu toplum anlayışının gelişmesi ve kimlik politikalarının dönüşümü gibi ortak talepler toplumsal barış ve demokratikleşme açısından yeni fırsatlar sunacak ve ümmetin milliyetçi reflekslerden arınmasını sağlayacaktır. Allah adildir ve adaleti sağlayandır. İslami kesim bu konuda hakkın şahitliğini yapsa da yapmasa da Kürtler hak, adalet ve özgürlük ekseninde bir gün mutlaka olmaları gereken yerde olacaklardır. Bu sınav Kürtlerin değil İslami kesimin sınavıdır. Kürtler hak, özgürlük ve adaletin sağlanması konusunda Kâbe kuşatılacağı zaman Peygamberimizin dedesi Abdulmuttalib'in "Kâbe'nin sahibi Allah'tır ve O onu şüphesiz koruyacaktır, ben develerimin sahibiyim onları arıyorum" dediği yerdedir, İslami kesim ise Halife Ömer'in "Fırat kenarında bir koyun kayboldu hesabı benden sorulur" dediği cümlemin imtihanını verdiği ve Kürdü ümmetin yetimi kıldığı yerdedir.

* Seher Akçınar, 25. Dönem HDP Erzurum Milletvekili, sosyolog.

Yeni “Süreç” Ne Vaat Ediyor?

FATMA BOSTAN ÜNSAL

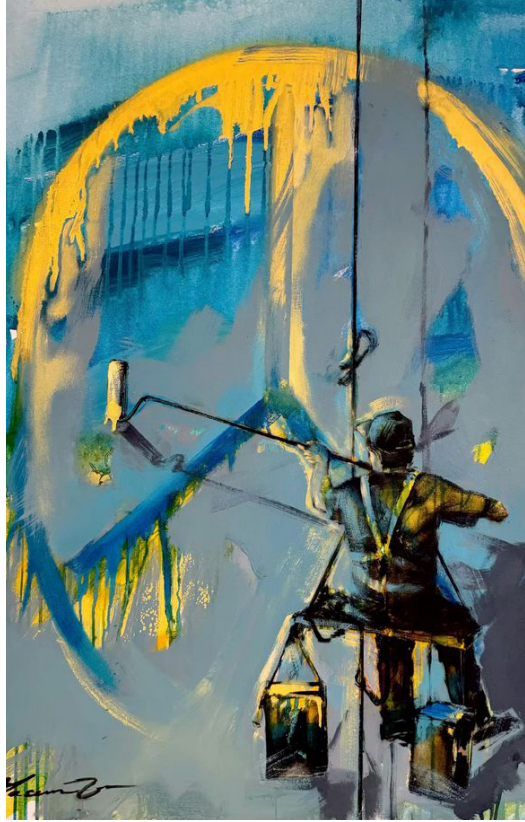
Türkiye, Kürt Meselesi ile ilgili yeni bir sürece girdi. Bu yazıda Türkiye’nin genel sorun çözme kabiliyeti göz önüne alınarak, özelde Kürt Meselesi’ne yönelik yaptıklarına ve yapamadıklarına bir önceki barış süreci ile karşılaştırmalı olarak değinilecek ve bu dönemin fırsatları, riskleri, özel şartları göz önüne alınacaktır.

Tam ismi konmadığı için “süreç” olarak değerlendireceğimiz bu durumun en önemli farkı, belki de siyasetin normal işlevinin ötesinde “derin”lerle ilişkili olarak algılanan MHP lideri Devlet Bahçeli tarafından gündeme getirilmesidir. Türkiye için çok uzun yıllar askeri ve yargı bürokrasisinin etkili olduğu “vesayet demokrasisi” hâkimdi. Bu çerçevede halkın %85 oranında karşı olduğu başörtüsü yasağı uygulanabilmiş ve başörtülü kadınlar eğitim, çalışma ve siyaset alanından tümüyle dışlanabilmiş,

sosyal yaşamı büyük ölçüde kısıtlanabilmişti. Bu düzeyde sosyal destekten mahrum bir problemi bile vesayet altındaki siyaset çözememişti. Bu vesayetin siyasi ayağı gibi görülen MHP, seçmen profiline ve hatta kendi partisinde siyaset yapan muhafazâkar

görüntülü politikacılarına rağmen 28 Şubat sürecinde Milli Güvenlik Kurulu’nda hazırlanan, irticanın öncelikli tehdit olarak belirtildiği “kırmızı kitap” çerçevesinde başörtüsü yasağının önde gelen destekçisi olmuştu. Bu çerçevede 1999 seçimlerinde başörtülü olarak milletvekili seçilen Nesrin Ünal Hanım’a başörtülü olarak Meclis’e gelirse MHP’den

ihraç edileceği söylenmişti. Meclis’in diğer başörtülü milletvekili Merve Kavakçı’yı Türk vatandaşlığından çıkartan Bakanlar Kurulu Kararında ise Başbakan Yardımcısı olarak Devlet Bahçeli’nin imzası vardı.

Zamanla MHP bu tavrından vazgeçti, hakkında hâlâ başörtüsüne karşı olduğu algısı bulunsun da CHP farklı bir tavır içine girdi ve süreç içinde bu sorun ortadan kalktı.

Yukarıda örnek verdiğim Türkiye’de siyasetin normal işleyişi ile sorun çöz(e)me(me) karakteri, Kürt Meselisi için de haydi haydi geçerlidir. Toplumsal desteğin bu sorunu çözme konusunda çok düşük olduğu, “barış” ifadesini kullanmanın bile “terörizmi” savunmakla eş değer görüldüğü bir ortamda ayrıca görünmeyen etkin aktörlerin devreye girmesiyle çözüm çabaları çeşitli kereler başarısızlıkla neticelendi. Bir önceki “Kürt Açılımı” sürecinde dönemin ana muhalefet partisi CHP ve diğer muhalefet partisi MHP bu sürece açıkça karşıydı; toplumsal destek bu konuda başlangıçta zayıf olsa da siyasetin yönlendirmesi ile %75’lere yükselmiş ama çözüm süreci başarılı olmamış ve en iyimser tabirle buzdolabına kaldırılmıştı. Önceki çözüm sürecinden farklı olarak MHP’nin süreci başlatması ve bir başkasının dile getirmesi halinde

Önceki çözüm sürecinden farklı olarak MHP’nin süreci başlatması ve bir başkasının dile getirmesi halinde en iyi ihtimalle “marjinal” görülmesine yol açacak olan “Öcalan’a yönelik tecridin kalkması, kendisinin muhatap olarak görülmesi gerektiği” ifadelerini rahatlıkla kullanabilmesi yeni dönemin artısıdır. Yine ana muhalefet partisi CHP’nin değişen sosyo-politik şartlar nedeniyle Kürt seçmenin desteğini “kent uzlaşısı” gibi çeşitli politikalarla alabilmesi, 2023 Cumhurbaşkanlığı seçiminde CHPlı adaya verilen yüksek oy, ayrıca yeni sürecin CHP’nin önceki süreçte de adres gösterdiği “Meclis” odaklı olması bu dönemde ana muhalefet partisinin çözüme yatkın olmasını sağlayan şartları oluşturmaktadır.

en iyi ihtimalle “marjinal” görülmesine yol açacak olan “Öcalan’a yönelik tecridin kalkması, kendisinin muhatap olarak görülmesi gerektiği” ifadelerini rahatlıkla kullanabilmesi yeni dönemin artısıdır. Yine ana muhalefet partisi CHP’nin değişen sosyo-politik şartlar nedeniyle Kürt seçmenin desteğini “kent uzlaşısı” gibi çeşitli politikalarla alabilmesi, 2023 Cumhurbaşkanlığı seçiminde CHPlı adaya verilen yüksek oy, ayrıca yeni sürecin CHP’nin önceki süreçte de adres gösterdiği “Meclis” odaklı olması bu dönemde ana muhalefet partisinden çözüme yatkın olmasını sağlayan şartları oluşturmaktadır. Fakat bu durum aynı zamanda iktidar partisinden destek kaybı anlamına geldiği için bu yakınlığı cezalandıracak tedbirler -kent uzlaşısı ile seçimleri kazanan siyasilere yönelik gözaltı uygulamaları gibi- barış sürecini zayıflatacak riskler barındırmaktadır.

Bu sürecin bir başka özelliği ise Türkiye’nin dışında gelişen şartların bu sorunu çözme konusunda adeta zorlamasıdır. Türkiye’nin çok partili hayata geçişi göz önüne alalım. Uzun yıllar tek parti iktidarının olduğu hatta “parti devleti” gibi bir dönem geçirmiş olan Türkiye’de, çok partili hayata geçişi kolaylaştıracak bir politik iklim olmamasına rağmen ülkenin kendisini içinde görmek istediği liberal demokratik cepheyle uyumlu olmak için kendini nasıl zorlayabildiğini bugün daha iyi anlayabiliyoruz.

Bugün yeni sürecin buna benzer bir dış desteği olduğunu söyleyebiliriz. Her şeyden önce Türkiye geçmiş yüz yılı sorgulamasını gerektiren bir durumla karşı karşıyadır. Yüz yıl önce güney sınırlarımız çizilirken Türkiye’nin resmi politikası Musul/Kerkük bölgesinde plebisit yapılmasıydı. O dönemde Türklerle Kürtlerin beraber yaşamak isteyeceğinden herkes çok emin olduğu için Türkiye plebisit yapma taraftarı iken İngiltere “yöre halkının plebisit yapma yeterliliğine sahip olmadığı” gerekçesi ile bu teklife yanaşmamıştı. Bugün ABD Başkanı Trump’ın “Türklerle Kürtler doğal düşmandır” ifadesini kullanabiliyor olması, Türkiye’nin başka hiçbir hususu öne sürmeden, uyguladığı politikaları yeniden düşünmesinin gerekliliğini gösteren bir ifadedir.

Bu genel geriye gidişle ilave olarak Esad sonrası Suriye'deki politik durum Türkiye'nin Kürt Meselesi'ni çözmesini gerektiriyor. Bilindiği gibi Suriye'de birbirine hem muhtaç hem de rekabet halinde olan çok sayıda grup bulunmaktadır: Artık başkentinde hüküm ferma olan Türkiye'nin ekonomik ve diplomatik desteğine sahip bir siyasi güç olan Heyet Tahrir eş-Şam, Rojava'da yani Suriye'nin ve Fırat'ın doğusunda yer alan ve belki de askeri olarak merkezi Suriye güçlerinden daha büyük güce sahip Suriye Demokratik Güçleri, güneydeki Dürziler ve batıdaki Aleviler...

Bir önceki çözüm sürecinin akamete uğramasının sebeplerinden biri olarak da gösterilen Rojava'daki politik durum Türkiye'nin önüne yine gelmiştir. Suriye'nin neredeyse üçte birini, bu coğrafyadaki diğer etnik unsurlarla birlikte fiili olarak yöneten, bölgede güç sahibi olan ülkelerin desteğine sahip ve her şeyden önemlisi Türkiye'deki Kürt akrabalarının kendilerinin iyi durumunu önceleyen, onlara dikkat kesilmiş bir bölge olan Rojava'da, Türkiye hem etik olarak hem de reel politik şartlar gereği barışı öncelemek durumundadır. İsrail'in Gazze'de ve diğer yerlerde Filistinlilere yönelik olarak herkesin gözü önünde korkunç katliamları yapabiliyor olması uluslararası hukuk ve düzene haklı olarak güvensizlik duymayı gerektiriyorsa da nihai anlamda kazançlı çıkamaması, gücün bu düzeyde kullanımının bile politik anlamda büyük sonuçlar doğurmadaki başarısızlığını göz önüne sermektedir. İsrail lobisinin ABD Kongresi'nde yani ABD

siyasi hayatı ve üniversite, medya üzerindeki gücüne rağmen, İsrail Başbakanı hakkında savaş suçlusu olarak yakalama kararı çıkarılması gücün kullanımını tümüyle bertaraf etmese bile oldukça kısıtlamakta, barış politikalarının uygulanmasını teşvik eder görünmektedir. Bu itibarla Türkiye'nin içeride Kürt Mesele'sini çözmesi ile ancak bölgede güçlü olabilecek olması bu sürecin barındırdığı fırsatlardan biridir.

Elbette bu potansiyel fırsatlar buna uygun politikalar eşliğinde gerçekleşebilecektir. Şimdi devrilmiş olan Esad'a, muhalefeti dikkate alma tavsiyeleri yapan Türkiye'de muhalif seçilmişlere yapılan "yargı" tacizi, sürecin gelişimi için uygun politikalar olmadığı gibi barış sürecine her zaman en yüksek desteği sağlamış kesimi sürece karşı aşırı endişeli, umutsuz hale getirmektedir. Siyasi partiler ve hatta siyasetin dışındaki güçlerin bu süreçte olumlu tavır alması sürecin artılarını oluştururken önceki "açılım süreci"nden farklı olarak demokratik alanın gittikçe daralıyor olması risk oluşturmaktadır.

Türkiye'nin yıllardır onbinlerce insanını kaybettiği ve milyarlarca dolarlık ekonomik kayba uğramasına sebep olan Kürt Meselesi'ni, "bu süreçte" riskleri minimize ederek, fırsatları hayata geçirerek ve sorunlarını çözerek geleceğini kurtarması temenni ve duası ile.

* Fatma Bostan Ünsal, Hak İnisiyatifi Derneği Genel Başkanı.

Türk'ün Endişesi, Kürd'ün Onuru

SUAT YALÇIN

2013 yılında ilk barış görüşmeleri başladığında bir yazı yazmıştım. Başlığı, "Barış'a dair..." idi ve 3 Nisan 2013 tarihinde yazmış olduğum bu yazıda artık bu topraklarda barışın sağlanacağı günlerin çok yakın olduğunu düşünüyordum. Yazıyı şöyle bir paragrafla bitiriyordum.

"Yani entelektüeller ne derse desin, analizler ne yorum yaparsa yapsın bu barışı halk kuracaktır, binlerce yıldır olduğu gibi. İşte biz de barışın tam da bu istikamet üzerinden kurulmasına katkı sunabiliriz. Daha sonra silahların kalıcı bir şekilde susması, toplumun halleşmesi ve helalleşmesi ve herkesin en azından "Anayasal Vatandaşlık" bazında eşitlenmesi gerekir ki, ondan sonra her şeyi konuşabilelim. Bu yüzden bizlere düşen bu sürecin sağlıklı ilerlemesi için gerekli desteği vermek barışmayı toplumsallaştırmak, cem kılmak olacaktır." [1]

3 Nisan 2013 tarihinden bu yana 12 yıl geçmiş, bu ülke defalarca seçim geçirmiş, bir

darbe girişimi atlatmış, temsili demokrasi sisteminin olmazsa olmazı olan parlamenter sistemden "kendine has" Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine geçmiş, Suriye'de rejim değişmiş, yurt içi ve yurt dışı çatışmalarda onlarca insanımızı kaybetmişiz. Büyük bir ekonomik krizin içinde boğuşuyoruz. Rusya, Ukrayna'ya savaş açmış, Gazze'de İsrail, soykırım yapmaktayken, dünyanın

da içinden geçtiği bu karmaşık dönemde barış rüyalarımız bir daha hiç tekrarlanmayacak gibiydi. Devlet Bahçeli'nin 22 Ekim tarihinde MHP'nin meclis grup toplantısında yaptığı bir konuşma ile Öcalan'a PKK'yı dağıtıp, silahları bırakmak koşulu ile kendisinin gelip TBMM'de DEM Parti grup toplantısında konuşabileceğini ve kendisinin "umut hakkı"ndan yararlanabileceğini söylemesiyle birlikte başka bir gündemin içine girdik.

Ben 60'lı yaşlarıma gelene kadar birçok şey gördüm ama belki de bu kadar ters köşe olduğum bir konuşma daha olmamıştır. Şu anda Türkiye'de böyle bir konuşmayı Devlet Bahçeli haricinde kim yapsaydı herhal-

de çoktan hakkında soruşturma açılmış ve gözaltına alınmış olurdu. Ama görünen o ki, "Devlet" kurumları ile birlikte bir makas değişimi içinde ve bu makas değişiminin işaret fişğini de Türkiye'de belki de bu konuda en son konuşacak kişi üzerinden veriyor. Şu anda siyaset arenasında durmadan görüşmeler yapılıyor. Heyetler, İmralı, Ankara, Edirne hattında gidip geliyorlar. Fakat bir yandan da DEM Parti ve CHP belediyelerine kayyumlar atanıyor, soruşturmalar sürüyor. Sanki bir yandan yumuşama ve müzakere adımları atılırken, birileri de bu süreci çıkmaza sokacak hamleler yapıyor. Şu anda görünen o ki, Suriye'de meydana gelen yeni durum Türkiye'yi böyle bir durum değişikliğine itmiştir.

Ne oldu da?..

Peki ne oluyor da böyle bir pozisyon değişikliğine gerek duyuluyor ve bunun öncülüğünü Devlet Bahçeli yapıyor. Tabi bu işin iç politikaya dönük yönünü de göz ardı etmeden, 2011 yılından bu yana yani Suriye iç savaşından bugünlere kronolojik bir okuma yaparak bugünkü pozisyonlara bakmaya çalışalım.

15 Mart 2011 tarihinde Suriye'de rejim karşıtı gösteriler düzenlenmeye başlanıyor ve gösteriler giderek yaygınlaşmaya ve artmaya başlıyordu. Nisan ayında artık rejim gösterilere müdahale etmeye başlamıştı. Suriye iç savaşı başlıyordu. Suriye'de rejime bağlı ordu ile silahlı isyancılar arasındaki çatışmalar yaygınlaşarak devam ediyordu.

Bu arada Rojava'da, YPG'ye bağlı Kürt güçleri otonom bir bölgede kendi özerkliklerini ilan ediyorlar ve bölgede yaşayan Arap aşiretleriyle birlikte özerk bir bölge kuruyorlardı.

Sıkışık bir durumda olan Suriye rejiminden taraf olarak Lübnan Hizbullah'ı 2013 yılında savaşa giriyordu. Bu hamle ile birlikte savaşın gidişatı rejim lehine dengelenmeye başlıyordu. Ardından rejim İran ve Suriye'den yardım istiyor ve onlar da savaşa Suriye'den taraf olarak katılıyorlardı ve bu durum dengeleri rejimden yana değiştiriyordu.

Bu arada ABD, Suriye'de SDG'den yana bir tutum takınmaya başlayınca, SDG'nin eli çok güçleniyordu. Muhalif güçlere ise Katar, Suudi Arabistan ve Türkiye destek veriyordu. Uzun, süre bu dengede ve daha çok rejimin daha büyük bir bölge ve nüfusu kontrol ettiği şekilde süren bu savaş esnasında hem muhalifler hem de rejim yoğun insan hakları ihlalleri gerçekleştiriyorlardı. Peki ne oldu da dengeler bir anda bozulup rejim 15 günde teslim olmak zorunda kaldı ve Esad kaçtı. Suriye rejimi Irak Baas rejiminin yıkılması gibi bir anda yıkılmıştı.

Aşağıdaki maddelerde sıraladığım gibi;

- Bu şekilde denge devam ederken Rusya 24 Şubat 2022 tarihinde Ukrayna'yı işgal etmeye başlıyordu. Aslında 2014 yılında başlayan Rusya-Ukrayna anlaşmazlığı, önce Kırım'ın tek taraflı ilhakı ile başlıyordu. 24 Şubat 2022'de Ukrayna işgali ile birlikte sıcak savaş başlıyordu. Büyük bir mülteci akını Avrupa'ya doğru oluyordu. Bu arada Suriye'den ise özellikle Türkiye'ye büyük miktarda mülteci geliyordu. Dolayısıyla Rusya esas gücünü Ukrayna üzerine yoğunlaştırdığı için Suriye'deki güçleri sembolik olarak kalıyordu.
- Kasım Süleymani, İran'ın Devrim Muhafızları'ndandı ve Suriye iç savaşı sırasında bölgede görevlendirilmişti. Muhaliflere karşı gerçekleştirdiği operasyonlarda önemli işler gerçekleştirmiş ve rejimin ayakta durabilmesinin en önemli isimlerden biri olmuştu. 3 Ocak 2020'de ABD'nin bombalı saldırısı sonucu öldürüldü. Böylece rejimin İran adına en önemli unsuru denklem dışı kalıyordu.
- İran ise bir yandan koalisyon güçlerinin İsrail'i korumaya içgüdüleri ve müdahaleleri nedeniyle güç kaybederken, diğer taraftan da özellikle Mahsa Amini'nin Ahlak Polisi tarafından başörtüsüne karşı çıktığı gerekçesiyle gözaltına alınıp işkence ile öldürülmesi üzerine büyük olaylar başlıyordu. 16 Eylül 2022'de Amini'nin öldürülmesinin ardından İran'da aslında daha önce İran Devrimi'nden yana tavır alan esnafların bile, bu isyan ve protesto hareketine destek vermesi ile olay

İran rejimi açısından son derece vahim bir hal alıyordu. Bu olaylar İran rejiminin kendi iç meselelerine gömülmesine yol açıyordu.

- 7 Kasım 2023 tarihinde Hamas'ın silahlı kanadı İzzeddin El Kassam Tugayları "Aksa Tufanı" adını verdikleri bir operasyonla İsrail'e karşı bir eylem yapıyorlardı. Bu eylem özellikle Avrupa ve Amerika medyası tarafından sivil güçlere yapılmış ve insanlara işkence ve katliam yapıldığına dair birtakım görüntülerle servis edilince İsrail için uzun zamandır arayıp da bulamadığı bir bahane ortaya çıkıyor ve İsrail, Hamas'ın terör örgütü olduğu bahanesiyle Gazze şeridinde soykırım uygulamaya girişiyordu. "Uygar Dünya'nın" gözleri önünde ve onayıyla büyük bir insanlık dramı ortaya çıkıyordu.
- İsrail bir yandan Gazze şeridinde böyle bir katliam yaparken bir yandan da Hamas'a açıktan destek veren iki unsura karşı eylemler yapıyordu. Özellikle ellerinde olan teknolojik alt yapıyla hareket ederek, Hamas'ın önemli liderlerini suikastlarla öldürürken, 27 Eylül 2024 tarihinde Hizbullah'ın lideri Hasan Nasrallah'ı bir hava saldırısında öldürüyordu. Bu olaydan 4 ay önce ise İran Cumhurbaşkanı Reisi ve Dışişleri Bakanı Hüseyin Emirabdollahiyan, hâlâ sebebinin açıklanmadığı bir helikopter kazası sonucu ölüyorlardı.
- 17 Eylül tarihinde ise Lübnan'da Hizbullah üyeleri ve gönüllülerine karşı büyük bir operasyon yapılıyor ve özellikle ceplerinde bulunan çağrı cihazları birer patlayıcı gibi patlatılıyor. Birçok personel hem yaralanıyor hem de kendi aralarındaki iletişim kesiliyordu. Gerçi sonradan toparlanma emaresi gösterecekler de Hizbullah'a büyük bir darbe indiriliyordu. Nasrallah suikastı, bu eylemin ardından gerçekleşiyordu.
- Bu arada rejim büyük bir ekonomik çıkmaz yaşamaya başlıyor, kendine sadakatle bağlı ordu mensuplarının dahi maaşlarını ödeyemeyecek duruma geliyordu.
- Önce Rusya'nın Suriye'den çekilmesi ardından İran ve Lübnan Hizbullah'ına yapılan bu operasyonlar sonucunda Suriye rejimi savunmasız kalıyordu. İşte bu ortamda ve İsrail'in Golan tepelerine yaptığı operasyonların ardından HTŞ daha önce değişik gruplarda yer alan muhalif grupların birleşmesiyle harekete başlıyor ve çok kısa bir süre içinde 27 Kasım'da Halep'ten hareket ederek, 7 Aralık günü Şam'a giriyorlardı. Suriye rejimi tıpkı Irak gibi bir anda teslim oluyor, Beşar Esad'ın Rusya'ya kaçtığı bildiriliyordu.

2011 yılından itibaren başlayan Suriye direnişi, iç savaşı ve Suriye'de rejimin çökmesiyle sonuçlanan 13 yıllık sürece bakılınca görülüyor ki, aslında başlangıç itibariyle çok kısa sürede biteceği öngörülen bir savaş, Lübnan Hizbullah'ı, İran ve Rusya'nın verdiği destek nedeniyle bu kadar sürmüş ve bu unsurların çeşitli nedenlerle desteğinin çekilmesi veya aldıkları darbeler sonucu 7 Aralık 2024 günü başka bir evreye geçmiştir. Suriye'de iki güç kalmıştır. Birisi İslamcı Sünni Kuvvetler, ikincisi de Kürt güçlerinin etkin olduğu Suriye Demokratik Güçleri.

Şu anda iki tarafın yeni bir Suriye kurulması yönünde görüşmeler yaptıkları söyleniyor. Bu arada daha da önemli bir gelişme ise İsrail'in artık Suriye üzerinde daha etkin bir rol oynayacak olması öngörülüyor. Çünkü bir yandan halen Suriye'de bulunan ABD güçleri vasıtasıyla SDG ile ilişkilerini güçlendirecekleri düşünülüyor diğer yandan şu anda iktidara gelen Sünni güçlerin İran'a ve Suriye'deki Nusayrilere dönük antipatileri bu öngörüye besliyor. Yeni gelenlerin İsrail ile açıktan herhangi bir problemi görünmüyor. Tıpkı bölgedeki diğer Sünni devletler gibi...

Sonuç

Türkiye hükümetinin bu yeni durumda, bir yandan PKK önderliğindeki YPG ve PYD'nin başını çektiği SDG'nin orada özerk bir yapı kurmasından rahatsız olurken, diğer yandan ise Kürtlerin İsrail ve ABD ile bu kadar yakınlaşmasından rahatsız olduğu görülmektedir. Özellikle son dönemde Kürt gençleri arasında beliren İsrail sempatisi ve bölgede bulunan Müslüman devletlere karşı oluşan nefreti orta ve uzun vadede Türkiye'de Kürt Meselesi'nde başka bir handikap olarak düşünülüyor. İşte bu nedenle Devlet Bahçeli

Şu anda siyaset arenasında durmadan görüşmeler yapılıyor. Heyetler, İmralı, Ankara, Edirne hattında gidip geliyorlar. Fakat bir yandan da DEM Parti ve CHP belediyelerine kayyumlar atanıyor, soruşturmalar sürüyor. San-ki bir yandan yumuşama ve müzakere adımları atılırken, birileri de bu süreci çıkmaza sokacak hamleler yapıyor. Şu anda görünen o ki, Suriye’de meydana gelen yeni durum Türkiye’yi böyle bir durum değişikliğine itmiştir.

bir şekilde ön alarak İsrail ile Kürt hareketi arasındaki bu yakınlaşmanın önüne geçmek ve Suriye’de kurulabilecek bir Kürt özerk yapısını engellemek istemektedir. O nedenle, öncelikli olarak güçlü bir şekilde Türk-Kürt kardeşliği vurgusuyla silahların bir an önce bırakılarak yeni bir statünün önünü açmaya çalışıyor ve demokratik açılımı da sembolik olarak Abdullah Öcalan’ın “umut hakkı”ndan yararlanması üzerinden kuruyor.

Silahların tümüyle toprağa gömülmesi, Türkiye’de özellikle sivil toplumun ön plana geçmesini sağlayacaktır ve ülkemizde yeni bir demokratik rejim için umutlarımız artık daha kuvvetli bir hale gelecektir. Bu ise yeni bir konjonktürün bizi beklediğini göstermektedir.

İşler silah bırakma noktasını geçerek yeni bir demokratik rejimin kurulması noktasına gelirse burada dikkat edilmesi gereken en önemli şey **“Türk’ün endişesini giderecek, Kürd’ün onurunu koruyacak”** bir barışın inşa edilmesinin gerekliliğidir.

Yani Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluş günlerinden bu zamana kadar ülkede devamlı olarak her mecrada belirtilen ve insanlarımızın bütün bir hayatları boyunca duydukları endişeyi gidermek, yani “bölünme

ve büyük tavizler vermek” gibi algılanacak söylemler ve eylemlerden uzak durmak, diğer yandan ise özellikle Türk’ün son evi olarak gördüğü Anadolu’da huzur içinde yaşayacağını garanti ile halkı bu işin içerisine olabildiğince sokmak gerekiyor. Bunun için de Türklerin barış meselesinde azami desteğini gözeterek konunun toplumsallaşmasını sağlamak olmazsa olmaz bir şart olarak görünüyor. Diğer yandan ise Kürtlere dönük olarak yapılacak şey ise, 40 yıldan fazladır süren bu çatışmalı ortamdan çıkarken onları herhangi bir şey için mecbur etmek değil, gönüllü bir şekilde ve onurlu bir barışın kabulüne yönelik bir rıza tesisini gerçekleştirmek gerekiyor. Hafızalarında hâlâ canlı olarak duran örneğin “köyleri boşaltmak”, “tezek yedirmek”, “dillerinin medeni bir dil olmadığını öne çıkarmak” gibi olguların bütün Kürt halkı için geldiği anlamları görmek gerekiyor. İnsanların onurlarını inciten yaklaşımlardan uzaklaşarak barışın tesisi gerekiyor. Bu ise yukarıda belirttiğim gibi, Türk’ün endişesini giderecek, Kürd’ün onurunu zedelemeyecek bir yerden geçiyor.

Yazının başlarında sıraladığım nedenlerle birlikte, en geç 2028 yılında yapılacak Cumhurbaşkanlığı seçiminde bir kez daha Recep Tayyip Erdoğan’ın adaylığının önünü açmak için de bu “Barış görüşmeleri” yapılıyor olabilir. Benim açımdan nedeni ne olursa olsun, ister ülkenin kendi şartlarının zorlaması, isterse uluslararası konjonktürdeki değişimlerin sonucunda oluşan şartlar olsun, yapılacak barışın ve sonrasının sağlıklı yürüyebilmesi için yukarıda belirttiğim hasasiyetler gözetilmelidir.

Ve son olarak 2013 yılındaki yazdığım yazıda da belirttiğim gibi Türkiye Halkı “Anayasal Vatandaşlık” temelinde halleşmeli ve helalleşmelidir.

Dipnotlar:

[1] Suat Yalçın, “Barışa dair...”, <https://www.emekveadalet.org/notlar/barisa-dair/>

Kürt Meselesi'nin Bölgesel ve Küresel Politikalar Bağlamında Geldiği Yer

ZEKİ KILIÇASLAN

MHP Genel Başkanı Bahçeli'nin Ekim 2024'te başlattığı ve PKK lideri Öcalan'ın önünün açılarak Kürt Meselesi'nde silahların susmasını sağlanması yönündeki açıklamaları ile başlayan süreç hızla ilerliyor. Bu "yeni süreç" in başlamasından kısa bir süre sonra Suriye'deki Baas rejiminin çökmesi ve ardından bütün bölgesel ve küresel güçlerin Suriye ve bölge politikaları ve bu bağlamda Kürt sorunu üzerine söylem ve girişimleri, "yeni süreç" in esasında Türkiye'yi

yönetenlerin algıladıkları dış riskler ve bölgeye yönelik politikalar nedeni ile gündeme geldiği kanaatini hemen her kesimde ortak bir görüş haline getirdi. Bu yazıda kısaca "yeni süreç" in bölge ve küresel bağlamda uluslararası boyutu ele alınacaktır.

Kürt halkını bölen sınırlar

Herkesin bildiği gerçeği yeniden hatırlarsak Türkiye'nin güneyindeki sınırlar 1. Dünya

Savaşı gibi emperyalist bir paylaşım girişimi sonrasında Sykes-Picot Anlaşması ile çizildi. Bu anlaşma Kürt coğrafyasını dört ayrı devletin sınırları ile parçalarken Kürtleri de bu sınırlarla hapsedilmiş oldu. O tarihten beri bu devletler, Kürt coğrafyasındaki gelişmeler nedeniyle kendileri

ile ilgili bir tehdit hissettiklerinde Kürtlere karşı ortak hareket ettiler. Bununla birlikte kendi bölgesel çıkarları için başka devletlerin sınırlarında kalan Kürt topluluk ve siyasal hareketlerine yeri geldiğinde destek sundular, yeri geldiğinde karşıt politikalar

Bütün bunlarla birlikte Türkiye'nin, İran'ın zayıflaması sonucu bölgede oluşacak olan boşluğu Kürtlere yönelik politikasını değiştirerek doldurması da seçeneklerden birisi olarak duruyor. Kendi sınırları içerisindeki Kürtlerle en azından uzlaşılacak bir "silahların susması antlaşması" ile birlikte İran, Irak ve Suriye'deki Kürtlerle sağlanabilecek yakınlaşma Türkiye'nin bölgesel ölçekteki siyasi ve ekonomik etkisini arttıracaktır.

geliştirdiler. Bu süreç özellikle Irak'ta Kürtlerin federal statüsü olan bir devlete sahip olmalarıyla birlikte değişmeye başladı. Türkiye'de çok uzun süredir devam eden silahlı mücadele ve Kürt Meselesi temelli yasal siyasi partinin zamanla artan etkisi ve nihayet Suriye iç savaşı sürecinde daha önce rejim tarafından kendilerine yurttaşlık hakkı dahi tanınmayan Kürtlerin fiili olarak kazandıkları yeni statü ile mesele yeni bir boyuta vardı. Suriye rejiminin çökmesi ile birlikte gelinen yeni durum Kürt Meselesi'nin uluslararası boyutunu çok daha görünür bir şekilde öne çıkardı.

Bölgenin en büyük kazananı İsrail

Küresel ölçekte bakıldığında ABD'nin yeni Trump iktidarının asıl dış politika önceliğinin Çin'in durdurulması olduğu görülmekte ise de ABD emperyalizmi açısından Ortadoğu'nun önemi devam ediyor ve İran'a karşı bir hareket için bölgesel pozisyon güçlendirilmeye çalışılıyor. İsrail'in Gazze ve ardından Lübnan'a karşı gerçekleştirdiği saldırılar sonucu Hamas'ın önemli ölçüde zayıflatılması, Hizbullah'ın büyük ölçüde geriletilmesi ve ardından Suriye'deki iktidar değişikliği ile bölgesel çapta en büyük güç kaybeden ülkenin İran olduğu ortadadır. Rusya'nın da bölgedeki güç kaybı görünür iken Suriye'de İsrail'in yeni bir işgal hareketi ile Golan tepelerinde büyük stratejik önemi olan alanlarda ilerlemesi ve Suriye su

kaynaklarının %30 civarında kontrolünü ele geçirmesi ile en büyük kazanan açık şekilde İsrail olmuştur. ABD ve İsrail ile birlikte İran'a karşı planlanan harekette, Suud rejimi ve Birleşik Arap Emirlikleri ile güçlendirilen ortaklıkların yanına, Kürt siyasi güçlerinin de eklenmek istendiği görünmektedir. Bunun için Kürtlerin Suriye'deki netleşmemiş statüsü kullanılmak istenmektedir. ABD yönetimi, Suriye iç savaşında özellikle IŞİD'e karşı mücadelede Suriye Kürtleri ile geliştirdiği askeri ve siyasi ilişkileri, yeni Suriye rejimiyle birlikte dönüştürerek, gelecekte mümkün olabilecek olası politika değişikliklerine karşı İsrail'in güvenliğini sağlamak ve kendi çıkarlarını muhafaza etmek üzere şekillendirmek istiyor.

Bununla birlikte İran karşıtı girişimler açısından Suriye Kürtleri yerine Erdoğan yönetiminin desteklenmesi gerektiği yönünde ABD-içi tartışmaların da olduğu ortadadır. Türkiye gerek Irak merkezi yönetimi gerekse bölgesel Kürt yönetimi ile geliştirdiği yeni işbirliği yaklaşımları ile ABD'ye bu yönde olumlu işaretler verse de Suriye Kürt güçleri üzerine planladığı girişimlere ABD'nin engel olmamasını istiyor. Bu durum iki ülke arasındaki Suriye politikalarındaki temel gerilimi oluşturmaktadır.

Türkiye'nin bölgesel Kürt politikalarında yol ayrımı

Yeni dönemde Suriye Kürtlerinin kazanabileceği bir statünün geleneksel yaklaşım açısından Türkiye tarafından büyük bir tehdit olarak algılandığı ortadadır. ABD dışında öncelikle AB yönetimi ve Fransa gibi ülkelerin yanı sıra tarihte ilk defa İsrail yönetimi de açıktan Kürt siyasi güçlerine destek veriyor. Bu destek Türkiye yönetimi açısından tehdit algılamasını güçlendiriyor. Bütün bunlarla birlikte Türkiye'nin, İran'ın zayıflaması sonucu bölgede oluşacak olan boşluğu Kürtlere yönelik politikasını değiştirerek doldurması da seçeneklerden birisi olarak duruyor. Kendi sınırları içerisindeki Kürtlerle en azından uzlaşılacak bir "silahların susması antlaşması" ile birlikte İran, Irak ve Suriye'deki Kürtlerle sağlanabilecek yakınlaşma Türkiye'nin bölgesel ölçekteki siyasi ve ekonomik etkisini arttıracaktır. ABD ve diğer batı güçleri ile önem-

li bir gerilimi de içerecek ve Türkiye sınırları içinde kaotik gelişmelere yol açabilecek çatışmalı bir süreç yerine, yeni bir bölgesel Kürt politikası geliştirme yaklaşımı en azından Türkiye devleti ve siyasetinin bir kısmı için ciddi bir alternatif durumundadır. Araştırmacı İzzet Akyol, Kürt Meselesi üzerine yaptığı bir araştırmaya dayanan raporunda bu durumun şimdiye kadar Türkiye ekonomisine 3 trilyon dolara mal olduğuna vurgu yapmakta ve ardından barışçıl bir çözüm ile “Türkiye’nin bölgesel su kaynakları üzerine kontrolünü çok daha güçlendirmesi ile birlikte bölge istikrarının ve ekonomisinin merkezi haline gelebilmesi mümkündür” demekte ve ardından “Başarması çok zor da olsa, Kürt Meselesi’nin nihai çözümü, topluma, ülkeye ve devlete çok ciddi avantajlar ve siyasal bir derinlik kazandıracaktır.” şeklinde devam etmektedir. [1]

Türkiye’deki Kürt siyasetinin değişimi için motive edebilecek bir gelişme de Kürt hareketleri arasındaki ulusal çapta gelişen ortaklık arayışlarıdır. Suriye Demokratik Güçleri (SDG) Genel Komutanı Mazlum Abdî’nin eski Kürdistan Bölgesel Yönetimi başkanı Mesut Barzani’yi ziyaret etmesi ve bu ziyaretin her iki tarafta da çok olumlu olarak yorumlanması bölgede ABD himayesinde bir Kürt ulusal ortaklığının gelişmesi için önemli bir süreci başlatabilir. Şüphesiz ki ABD açısından son tahlilde önemli olan PYD ile ortaklık değil bölgede ittifakını geliştirebileceği bir Kürt siyasal realitesinin varlığıdır. Zaten ABD’nin genel olarak Kürt siyaseti içinde ideolojik olarak da PYD veya PKK etkinliğini tercih etmeyeceği ortadadır. Yahya Munis, Nerina Azad sitesindeki yazısında “Abdullah Öcalan daha Suriye’de iken (Türkiye’deki Kürt Meselesi konusunda ABD’li diplomat bana hitaben) “ABD’nin devlet politikasını net olarak size aktarmak istiyorum. Kürt sorununuzun çözümü için siz Kürtler, kendinizi sadece PKK ile sınırlandırmamanız lazım. Alternatif bir yapılanma içerisinde çalışma yapmanız gerekiyor. Çünkü şunu bilmeniz gerekir ki, ilerideki ABD’nin Kürt politikasındaki planlamasında Öcalan ve çizgisinin (yani Apoculuğun) yeri yok” dediğini aktararak “Dünyanın egemen güçlerini Kürtlere dost eden Allah’a sonsuz hamd olsun.” demektedir. [2] Kürt hareketi

içindeki ideolojik politik temelli olan ve zaman zaman çatışmalara varan ayrılıkların belirli bir zeminde ve uluslararası güçlerin himayesinde, bir Kürt ulusal konsensüsüne dönüşmesi olasılığı güçlenmektedir. Bu durumda Türkiye açısından yakın askeri tehdidin yok edildiği ve siyasi, ekonomik kültürel etkilerinin artabileceği bölge gerçekliği bu koşullarda iyi bir seçenek olarak görülebilir. Dolayısıyla bugünkü haliyle değil ama Irak’taki Kürdistan Bölgesel Yönetimi ile bir tür uyumlu ilişki içinde olan ve PKK güçleri ile ilişkileri minimize indirilmiş ve Suriye’deki rejim ile anlaşmaya varmış Suriye Kürt siyaseti, ABD ve Türkiye’nin yeni uzlaşma hattını oluşturabilir.

Kürt ulusal birliği yönünde adımlar

Bu yazının yazıldığı sırada ABD, yeni Suriye yönetimi, PYD ve Irak’taki Kürdistan Bölgesel Yönetimi arasındaki görüşmeler yoğun şekilde sürmekteydi. Bir yandan Suriye Kürtleri ile Irak Kürdistan’ı arasındaki siyasal yakınlaşma devam ederken diğer yandan Peşmerge’nin gerçek bir Kürt ulusal ordusu haline getirilmesi çalışmaları başlatılmış durumda. Son olarak alınan haberler, yapılan pazarlıklar sonunda yeni Suriye Anayasası’nda Kürt varlığının tanınması, Kürtlere kültürel hakların tümüyle tanınması ve tam bir

Son olarak alınan haberler, yapılan pazarlıklar sonunda yeni Suriye Anayasası’nda Kürt varlığının tanınması, Kürtlere kültürel hakların tümüyle tanınması ve tam bir özerklik olmasa da yerel yönetimlere önemli yetkiler tanınması çözümünü Türkiye’nin de kabul edebileceği ileri sürülmektedir. Bu arada gerek HTŞ ile PYD geriliminde gerekse Türkiye açısından en çok dile getirilen Suriye’de Kürt askeri varlığı konusundaki sorunun çözümünün zemininin ortaya çıkma ihtimali de söz konusudur.

özerklik olmasa da yerel yönetimlere önemli yetkiler tanınması çözümünü Türkiye'nin de kabul edebileceği ileri sürülmektedir. Bu arada gerek HTŞ ile PYD geriliminde gerekse Türkiye açısından en çok dile getirilen Suriye'de Kürt askeri varlığı konusundaki sorunun çözümünün zemininin ortaya çıkma ihtimali de söz konusudur. Bu bağlamda SDG güçleri içinden Suriye kökenli olmayan unsurlarının ayrılması, belki bunlardan isteyenlerin Peşmerge'ye katılımı ve bu yolla Peşmerge'nin bir anlamıyla Suriye Kürtleri için bir askeri garanti unsuru haline gelmesi, diğer SDG güçlerinin esas olarak orduya katılımı ve belki bir kısmının yerel yönetim polis/asayiş birimi haline gelmesi çözüm olarak ortaya çıkabilecektir. İran üzerine planlanan müdahaleler, ABD'nin "İsrail'in güvenliği"ne dair ihtiyacı ve bölgedeki diğer potansiyel çatışma kaynakları, ABD'nin bölgede daha uzun süre varlığını devam ettireceği gerçeğini göstermektedir. Bu durumda, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin Kürt Meselesi'ni ABD ile bir çatışma konusu olmaktan çıkarıp, bölgedeki ortaklık için bir seçenek haline getirmek için Öcalan ile yeni bir süreç başlatmasının yukarıdaki tablo ile alakalı olduğunu ileri sürmek mümkün görünüyor.

Halkların barışı kurulamaz ise başkalarının "barışı" kurulur

Soruna devletlerin gözüyle değil de halkların ortak çıkarı açısından bakıldığında ise öncelikle bilinmesi gerekli olan gerçeklik: Eğer bizler bölgemizde yaşayan halklar olarak (Türk, Kürt Arap, Sünni, Şii, din-

dar, seküler ilh.) "**kendi barışımızı kuramazsak**" bunun yerini bir ABD, İngiliz, İsrail ve tabi ki bölgesel işbirlikçi despotik güçlerin başka bir "**barış**"ının alması kaçınılmazdır.

İç ve dış barış kendi başına çok kıymetlidir ve desteklenmelidir. Fakat akılda tutmak gerekir, Rusya, Azerbaycan ve Türki Cumhuriyetlerdeki gibi bir otoriter düzeni arzulayan bir yönetim altında barışın sürdürülebilirliği bir tartışma konusudur. Türkiye her ne kadar bazı demokratik teamüllerin işlediği bir ülke olsa da otoriter arzuların ve hayallerin yaratacağı riskler barışın kendisini bir hayale dönüştürme potansiyelini taşımaktadır. Fakat unutulmamalıdır ki Suriye Kürtlerinin statüsü üzerinden, PKK ile varılabilecek bir anlaşma, silahların susmasını pekâlâ sağlayabilir ama bu otoriterliğin sürmesi hatta artması süreci ile birlikte de ilerleyebilir. Bu durumun oluşmaması için bugünkü güçler dengesi içinde bu sürecin hızla toplumsallaştırılması ve demokratik değişim ve sosyal adalet talepleri ile birleştirilmesi mücadelesinden başka bir yol görünmemektedir.

Dipnotlar:

[1] "Kürt Sorununda Çözumsuzlüğün Bedeli 3 Trilyon Dolar", <https://www.voaturkce.com/a/kurt-sorununda-cozumsuzlugun-bedeli-3-trilyon-dolar/6281189.html>

[2] Yahya Munis, "Mazlum Abdi'nin Barzani'yi Ziyaret Etmesi, Apoculuk Ve Kemalizm Arasında Sıkışmış Kürtlerin Kurtuluşu İçin İlk Adım Olabilir!", <https://m.nerinaazad2.com/tr/columnists/yahya-munis/mazlum-abdinin-barzaniyi-ziyaret-etmesi-apoculuk-ve-kemalizm-arasinda-sikismis-kurtlerin-kurtulusu-icin-ilk-adim-olabilir-678d4972c66f5>

Yarını Belirleyenler Yeni Hikâye Yazıcıları Olacak

MELİH MERT

Yaklaşık iki ay önce Devlet Bahçeli'nin beklenmeyen çıkışı ile başlayan "siyasal süreç" Türkiye siyasetinin ve toplumunun gündeminin merkezinde durmaya devam ediyor. Açıklamaların ilk gününden beri süren

tartışmaların ana başlıklarından biri sürecin varlığına dair olurken binaenaleyh bu meselenin adlandırılması noktasında çıkan zorluk Schrödinger'e rahmet okutan cinsten oldu (yazının devamında kolaylık açısından süreç olarak

adlandırılacak). Buna rağmen bir biçimiyle sürecin neden olduğu merkez siyasal söylemdeki aks değişimi iktidarın ve devletin 7 Haziran sonrası Kürt halkına ve Kürt Özgürlük Hareketi'ne karşı yürüttüğü boğma politikasının bir biçimiyle devlet adına değişime gitme zorunluluğunu ortaya koy-

muş gözüküyor. Bahçeli'nin çıkışına eşlik eden 28 Aralık İmralı ziyareti ve açıklama ile birlikte üç yılı aşkın süredir haber alınmayan Sayın Abdullah Öcalan üzerindeki mutlak tecrit, hâlâ daha sürdürülmekle bir-

likte görece bir esnemeye tabi olmuştu.

Sürecin açığa çıktığı dönem itibarıyla iç ve dış siyasetin, uluslararası konjonktüre bütünüyle entegre bir yapısalılık içinde olduğunu gözlemlemek mümkün. Devlet ve iktidar güçleri

tarafından göklerden indirilen böylesi bir çıkışın nedenine dair demokrasi güçleri için bir dizi gerekçe arasından seç beğen al durumu oluşmuş durumda. Gerekçelendirmelerden biri siyasal rejimin "saray" indirgemeci bir noktadan okuyan çevreler tarafından, iktidarın ömrünü uzatma arayışı olarak

Tilkiye tavuk emanet edilmeyeceği gibi barış ve demokrasi inşası da tek başına egemenlere bırakılamaz. Barış toplumsal bir meseledir, Sartre'ın da dediği gibi "Gerçek barış, halkların özgürlüğü ve eşitliği sağlandığında mümkün olur; aksi takdirde sadece geçici ateşkeslerden bahsedebiliriz." Benzer şekilde bu topraklarda da barış ve Türkiye'nin demokratikleşmesi meseleleri, dar bir çerçevede ele alınamayacak kadar karmaşık, derin ve birbirini bağlandırdır; bu nedenle, çözümleri de basit ve yüzeysel bir şekilde sağlanamaz.

sunuldu. Bu yaklaşım rejime dair doğrudan doğruya hatalı bir ideolojik tasvir sunarken, Bahçeli'nin çıkışı öncesi Hacivat ve Karagöz teatralı biçiminde geçen merkez siyasetin Özgür Özel'in el yükseltmesiyle çok sesli ama harmonik tek bir senfoniye dönüşmesini yeterince açıklamıyor. İkinci ve üçüncü açıklamalar ise meseleye dair köşeli kısmi açıklamalar sunuyor. Bunlardan ilki Bahçeli'nin sürekli tekrar ettiği "silahı bıraktırsın" söyleminden sonra çok da derinlikli bir analize ihtiyaç duymadan ulaşacağımız; devletin yeni bir tasfiye süreci dayattığı anlatısı. Bu söylem devlet adına ontolojik bir gerçeğe işaret ederken, tasfiye amelinde olan devletin neden konsept değiştirdiğine ve devletin neyi amaçladığına dair yeterli açıklamayı sunmuyor. Tilkiye tavuk yer misin diye sorulmaz. Bu duruma eşlik eden bir dış politika okuması zihin açıklığı sunacaktır. Yüzyılı aşkın süredir kaosun beşiği olan Ortadoğu için son bir kaç yıl kaosu derinleştiren katalizörlerin varlığı açısından daha da zenginleşmiş durumda. 7 Ekim sonrası Hamas'ın İsrail'e yönelik başlattığı saldırı bir biçimiyle bölge ülkelerinde başta Suriye, İran ve Lübnan olmak üzere başka bir siyasal gerçekliğe neden olmuştur. Bu bağlamıyla Türkiye Ulus Devleti'nin egemenleri de nasiplerine düşebilecek olası senaryoları görmüş olacak ki böyle bir sürece meyyal durumda kalınmış.

Tilkiye tavuk emanet edilmeyeceği gibi barış ve demokrasi inşası da tek başına egemenlere bırakılamaz. Barış toplumsal bir meseledir, Sartre'ın da dediği gibi "Gerçek barış, halkların özgürlüğü ve eşitliği sağlandığında mümkün olur; aksi takdirde sadece geçici ateşkeslerden bahsedebiliriz." Benzer şekilde bu topraklarda da barış ve Türkiye'nin demokratikleşmesi meseleleri, dar bir çerçevede ele alınamayacak kadar karmaşık, derin ve birbirini bağlandırdır; bu nedenle, çözümleri de basit ve yüzeysel bir şekilde sağlanamaz. Öncelikle, bu konuda önemli bir toplumsal zihniyet dönüşümünün gerekliliği ön plana çıkıyor. Yüzyıllardır Kürtleri yok sayan ve yok etmeye çalışan faşist, sömürgeci ve soykırımcı bir zihniyetin aşılması, öncelikle halklar arasında kurulacak barışa ve demokratik bir anlayışa ulaşmayı zorunlu kılıyor. Bu zihniyet değişimini gerçekleştirmek için yalnızca yüksek siyasetin yenişememe sonucu pazarlığını beklemek yeterli değil. Bugün açığa çıkan sürecin bir önceki barış sürecinden en başat farkı da bu noktada açığa çıkıyor. Toplumsal muhalefetin Türkiye içerisinde yükselttiği dirençten doğan basınç bir önceki sürecin karakterini önemli ölçüde belirlerken bugün süreci açığa çıkaran esas dinamik başka bir alanda ve toplumsaldan daha çok jeopolitik. Bu noktada uzun yıllardır varlık savaşı vermeye çalışan Türkiye'deki demokrasi güçlerine oldukça büyük bir ödev düşüyor; yeniden yaratılacak toplumsal dinamikle halklar arasında barışı inşa edecek bir zihniyet dönüşümünü inşa etmeye girişme, egemenleri barışa ve demokrasiye mahkûm etme. Gramsci'nin şu sözü bugünümüzü aydınlatılabilir: "Özgül bir pratik temelinde, pratiğin asli öğeleriyle örtüşüp özdeşleşerek, devam etmekte olan tarihsel süreci hızlandırabilecek, pratiği bütün öğeleri bakımından daha homojen, daha tutarlı, daha etkili kılacak ve bir başka deyişle, onun gizil gücünü maksimuma çıkartabilecek bir kuram oluşturulabilir." Süreci şekillendirecek organik aydınların yaklaşım tarzı da yine Gramsci'de gizli: "Her yenilgi entelektüel ve moral düzensizliği beraberinde getirir. En kötü korkuların karşısında umutsuzluğa kapılmayacak ve aptallığın coşkusuna kapılmayacak ciddi ve sabırlı insanları yaratmak gereklidir. Aklın kötümserliği, iradenin iyimserliğidir."

Bugünden yarını belirleyenler yeni hikâye yazıcıları olacak. Türkiye’de uzun süredir rejimin karakterini belirleyen faşist politikalar, demokrasi güçlerini oldukça zayıflatmış ve hafızasızlaştırmıştır. Öyle ki bugünden 10-15 sene öncesinden görüntülere, haberlere denk geldiğimizde sanki üzerinden yüzyıllar geçmiş hissiyatı oluşuyor. Faşizmin derinleştiği bu dönemde, demokrasi güçleri açısından bir diğer yıkıcı sonuç, iki farklı yaklaşım tarzının belirginleşmesidir. Bunlardan ilki, yükselen sekter tutumla şekillenen katı retçi bir yaklaşımdır. Bu anlayış, merkez siyasetteki gelişmeleri ve toplumsal hareketleri açığa çıkarmak ya da onlara yön vermek bir yana, söylem ve metinlerinde dar yankı odalarından çıkamayan, taktik esneklikten yoksun bir iç toplumsal çevre yaratmaktadır. Diğer yönelim ise sinizmin mızımız gerçekçiliğinde vücut bulmakta ve siyasal aklını –ya da akılsızlığını– derinleşen faşist iktidarın siyaset ve stratejisine bilinçli ya da bilinçsiz biçimde angaje ederek işletmektedir. İki tarzı da yıkıp yeni hikâyeler ve yeni hikâye yazıcıları açığa çıkarmak bu dönemin en önemli ihtiyacıdır. Bu yeni hikâyelerden kasıt toplumsal alanı politikleştiren ve politikleşen toplumu siyasetin ve politikanın öznesi haline getiren momentlerdir. Bugün geldiğimiz noktada süreç devlet açısından *de facto* Kürt karşıtı rejimi sürdürmemeye krizine evrilmiş gözüküyor ve yeni hikâyeler tam da bu krizi aşip yeni siyasal ve politik gerçeklikler yaratmakta yatıyor. Bu yeni hikâyelerin tek yazarı Kürt Özgürlük Hareketi ve Kürt halkı değil aynı zamanda rejimin *de facto* tek ulus, tek cins/cinsiyet, tek din/mezhep anlatısı içinde ezilen bütün ötekilerin olacaktır. Rejimin kendi anlatısı için politik bir çapa işlevi (yükselen ırkçılık ve güvenlikçi politikadaki terörizm anlatısı) gören Kürt sorunu bu topraklardaki bütün ezilenlerin sorunudur aynı zamanda. Dolayısıyla bu hikâyelerin sonucu yalnızca bugünkü sürece katkı sunup Kürt halkının özlem duyduğu barışa kavuşmasını sağlamak olmayacaktır, aynı zamanda sonucu uzun süredir yeni hikâyeler yazama-

yan ve varlık savaşı veren demokrasi güçlerinin küllerinden doğmasına vesile olması da olacaktır.

Bu bağlamıyla son yılların belki de en dinamik ve çarpıcı örneği olan Filistin İçin Bin Genç’i (FİBG) anlamadan geçmek olmaz. İsrail ile Türkiye arasındaki ticaretin kesilmesi ve işgalin son bulması talebiyle doğan bu hareket, Filistin toprakları ile dayanışırken aynı zamanda hikâyesi bu topraklarda olan bir toplumsal moment açığa çıkarmıştır. Bu toplumsal moment, uzun süredir yeni hikâyeler çıkaramayan demokrasi güçlerine umut aşılması ile birlikte uzun yıllardır devlet ve iktidarın zehirli şerbetinden içmiş Müslüman halkın gençleri içinden yükselerek bize başka toplumsallıkların mümkün olduğunu göstermiştir. Bununla birlikte Filistin İçin Bin Genç hareketi ile açığa çıkan bu moment verili durumdaki ihtiyaçla temel farklılıklar içermektedir. Bunlardan en önemlisi FİBG’nin kaynağını aldığı Filistin halkı mücadelesinin belki de eşi benzeri görülmemiş düzeyde bir toplumsal desteğe sahip olmasıdır. Dünyanın dört bir yanında her ulustan, cins/cinsiyetten, dinden ve görüşten insan ezilen Filistin halkı ile gönül bağı kurarken bu gönül bağının egemen güçler karşısındaki örgütsüzlüğünün bir biçimde giderilmesi ve buna uygun formların (FİBG) oluşturulması gerekmiştir.

Bugün ihtiyaç duyulan şey, yalnızca toplumsal rüzgârı arkamıza alıp yıkıcı bir taarruza geçmek değil; mevcut toplumsal zihniyet yapısını dönüştürerek yeni bir toplumsal gerçeklik ve zihniyet inşa etmektir. Önce rüzgâra karşı daha sonra bambaşka yöndeki rüzgârları mümkün kılarak. Türkiye toplumunun kolektif bilincinde giderek daha fazla yer eden şoven ve militarist zehre karşı bir panzehir üretme imkânlarını açığa çıkarmak gerekmektedir. Bu panzehirin üretilmesi, hem Kürt halkına özlem duyduğu barışı getirecek hem de Türkiye toplumu ve demokrasi güçleri için yeniden inşa sürecine zemin hazırlayacaktır. Gün bu hikâyeleri yazma cesareti olanlarındır.

“Halife ve İmam”

GÜLÇİN TUNALI

“Öğle güneşi, Muhammed Peygamber’in to-
runu Hüseyin’in türbesi üzerine inşa edilmiş
yaldızlı kubbeye vuruyor ve yukarı bakmaya
cesaret eden herkesi adeta kör ediyordu.
2019 yılının bahar aylarıydı. Irak’ın kutsal
şehri Kerbela’da bulunan türbenin içinde
oturuyordum ve Hüseyin’i evrensel bir figür
olarak törenlerle bütün dünyaya tanıtmayı

amaçlayan ‘Bahar
Şehitliği’ Konfer-
ansı’nın katılım-
cılarından biriydim.
Yüzyıllar boyunca
ateşli bir ibadet
merkezi olmasının
yanı sıra şiddet-
li çatışmalara da
tanıklık etmiş bir
yerde, birkaç düzine
konuk ve yüzlerce
ziyaretçiyle birlikte
bulunuyordum. Hic-
ri takvime göre 61
yılında (680), Şam
merkezli Emevi Hal-
ifeliği tarafından
gönderilen bir ordu,

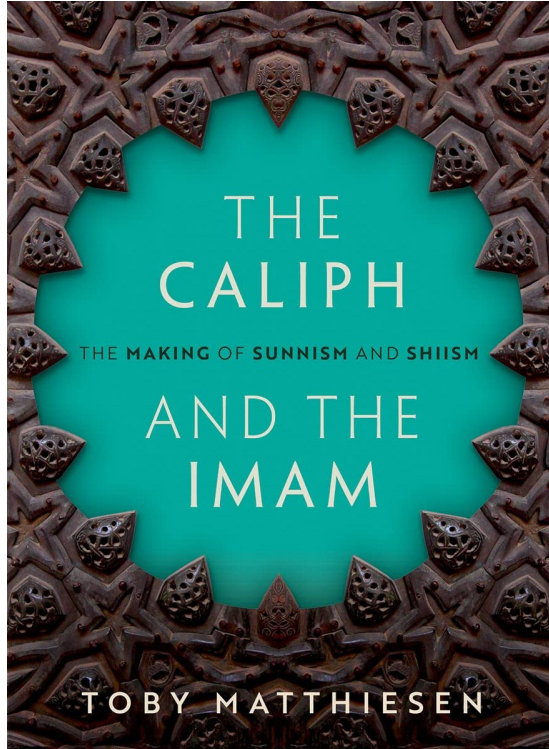
Hüseyin ve takipçilerini Kerbela’da, burada,
katletmiş ve bu türbe, tarih boyunca Sün-
niliği ve Şiiliği savunan rakip güçler arasında
sıkça gerilim ve çatışmalara sahne olmuştu.
1802’de Vehhabi grupları tarafından yağma-
lanmış, 1991’deki kısa süreli Şii ayaklan-
ması esnasında ise Saddam Hüseyin’e bağlı
tankların saldırısına uğramıştı. Türbenin

çevresindeki plaketter, mermer duvarlarda
halen görülebilen kurşun deliklerini işaret
ederek bu son olayın anısını yaşatmaktaydı.
Burası, ABD liderliğindeki 2003 işgalinden
sonra, yeni keşfedilen Şii özbilincinin bir
sembolü haline gelmiş ve 2014 yılında İslam
Devleti (İŞİD) Kuzey Irak ve Doğu Suriye’de
Halifelik ilan ettiğinde, Necef ve Kerbela’da-

ki ‘putperestlerin’ ve
‘türbeye tapanların’
kutsal mekanlarını
enkaza çevirmeye
yemin etmişti. Buna
karşılık, Irak’ın üst
düzey Şii din ad-
amı[1] tarafından
teşvik edilen on
binlerce Iraklı Şii,
İŞİD’i yenmek için
silahlandı. (Ben tür-
beye girdiğimde bu
Şii milislerden ba-
zıları hâlâ türbenin
önünde zaferlerini
kutluyorlardı). Ker-
bela bu nedenle
birçokları için Sün-

ni-Şii ayrılığının doğduğu yerdir ve Sünni ve
Şiiilerin o zamandan beri nasıl anlaşmazlık
içinde olduklarının bir örneğidir.

2019 yılının o sabahında, Hüseyin’in türbe-
si önündeki kürsüde Sünni ve Şii liderler,
Hüseyin’i birleştirici bir figür olarak anarak
övgüler sundular. Son yıllarda artan kutu-

plaşma ve şiddet düşünüldüğünde, bu durum oldukça dikkat çekiciydi. Hüseyin, Şiiler için tartışmasız bir şekilde son derece önemli bir figürdür; onu Peygamber Muhammed'in hem siyasi hem de ruhani halefi olarak kabul eden bir İmam olarak görürler. Ancak, Sünni topluluklar ve Sufi geleneklerinin de Hüseyin'e büyük saygı duyduğu ve onu haksızlığa uğramış bir şahsiyet olarak tanımladığı gerçeği genellikle gözden kaçır. Kerbela ile birlikte, Peygamber Muhammed'in ailesiyle ilişkilendirilen diğer türbeler de yalnızca Şii hafıza mekanları olmanın ötesine geçerek farklı mezhep ve inanç gruplarından bireylerin ayrılıklarını yerine ortak değerlere odaklandıkları buluşma noktalarına dönüşmüştür. Bu bağlamda -Kerbela'daki- sempozyum, İslam'ın kapsayıcı mirasını onurlandırmaya yönelik umut verici bir adım olmuş ve aynı zamanda Sünni-Şii çekişmesine dair yaygın anlatılara karşı anlamlı bir düzeltme girişimi olarak öne çıkmıştır."

Tercümesini yaptığım bu satırlar, doktorasını SOAS'ta Suudi Arabistan Şiileri üzerine yapan ve halihazırda Bristol Üniversitesi'nde çalışan genç bir akademisyene, Dr. Toby Matthiesen'e ait. Kendisinin 2023 senesi Mart ayında Oxford Yayınları'ndan çıkan *The Caliph and the Imam: The Making of Sunnism and Shiism* başlıklı 926 sayfalık eserinin girizgâhı, Kerbela'daki hatırasıyla başlıyor. Kitabı tanıtmaya karar vermem, bir önceki sayıda Halka Dergisi'nde çıkan "Emevi Cami'nde Cuma Namazı Bize Neyi Anlatır?" başlıklı yazımı okuyan arkadaşarımdan gelen tepkiler üzerine gerçekleşti. Çoğu doktora düzeyinde sosyal bilimci oldukları halde yazımda değindiğim hususlardan bîhaber olduklarını söylemişlerdi. Gerçekten de İslam tarihi sahası, bizde, herkesin bildiğini zannettiği dolayısıyla da aslında bilmediği ve dolayısıyla da günümüzle olan bağıını anlamlandırmakta zorlandığı bir saha. Bu sebeple, içerisinde gözden kaçmış bazı bilgi hataları olsa da, tarihte olan bitenin günümüze yansımaları derli toplu bir şekilde gözler önüne serdiğinden ve 400 sayfa kadar tutan notları, oldukça zengin kaynakçasıyla gerçekten önemli bir boşluğu doldurduğundan, kitap için bir takdim yazısı kaleme almaya niyet ettim. Umarım kitabın çevrilmesine ve okunmasına vesile olur.

Yazarın Jadaliyya'ya verdiği röportajda belirttiğine göre *Halife ve İmam*'ın metodolojisi iki temel yaklaşıma dayanıyor: ilk olarak, Sünniliğin ve Şiiliğin kronolojik ve doktrinsel olarak nasıl şekillendiğini analiz ederken, geçmişteki olayların sonraki dönemleri nasıl etkilediğini anlamının önemini vurguluyor. Tarihi olayları karşılıklı bir bağlam içinde ele almak, özellikle ilk dönemlerin, daha sonraki süreçte referans noktası olarak nasıl kullanıldığını anlamayı sağlıyor. İkinci olarak, bir bölgeye ya da döneme odaklanmaktan ziyade, Nil'den Orta Asya'ya, Kuzey Afrika'dan Hint alt kıtasına kadar geniş bir coğrafi alanı kapsayan küresel bir perspektifi gerekli görüyor.

Halife ve İmam: Sünnilik ve Şiiliğin Oluşumu, birçok dilde yıllardır yapılan araştırmaların sentezine dayanan ve Sünni-Şii ilişkilerini ele alan ilk kapsamlı, küresel ve uzun vadeli tarih çalışmasıdır desek yanlış olmaz. Kronolojik bir yaklaşım izleyen eser, asırlar boyunca Sünnilikle Şiiliğin nasıl İslam'ın iki ana kolu haline geldiğini ve farklı Müslüman imparatorlukların belirli mezhepsel kimlikleri nasıl benimsediğini anlaşılır bir şekilde özetlemekle kalmıyor aynı zamanda Hint alt kıtası ile Ortadoğu arasındaki bağlara odaklanıp sömürge idaresinin ve modern devlet yapısının mezhepsel ayrılıkları nasıl kurumsallaştırdığını, fakat aynı zamanda pan-İslamik direnişe ve hem Sünni hem de Şii canlanışlara nasıl zemin hazırladığını gösteriyor.

Kitap, Hz. Peygamber'in vefatının hemen ardından ortaya çıkan ilk toplumsal ve siyasi bölünmenin nedenlerini detaylandırarak, Sünnilik ve Şiilik'in farklı siyasi ve dinî otorite anlayışlarına dayanan ayrılmış okullar olarak nasıl kurumsallaştığını analiz etse de, odak noktasını daha çok 1500 sonrası gelişmeler oluşturuyor. Erken modern dönemdeki mezhep odaklı ayrışmalar ile İslam imparatorlukları arasındaki rekabetlere

odaklanıp, özellikle Safevi-Osmanlı çatışma dinamiklerine dikkat çekiyor. Eserin devamında, modern devletin ve oryantalist akademik söylemin mezhepsel farklılıkları tanımlayıp kurumsallaştırma süreçlerine odaklanılmakta. Bu bağlamda, sömürgecilik döneminin söz konusu süreçlere etkileri, milliyetçilik ile mezhepçilik arasındaki ilişki, mezhebe dayalı aktivizm ile pan-İslam ideolojisi arasındaki gerilimler ve 1979 sonrası devletlerarası çatışmalarda mezhepsel kimliğin stratejik bir araç olarak kullanımı gibi temalar inceleniyor. Toby Matthiesen'in bu eseri, neşrinin üzerinden geçen iki senede Sünni-Şii ilişkilerini yedinci yüzyıldan yirmi birinci yüzyılın başlarına kadar uzanan bir dönemde kuş bakışı ele alan, derinlemesine saha araştırmaları ve farklı alanlardaki kaynakların kapsamlı bir sentezine dayanan ilk kapsamlı çalışmalardan biri haline gelmiş durumda. Bunda yazarın daha öğrenciyken uzmanlaşacağı alanla ilgili ülkelere herhangi bir ekonomik kaygı duymadan rahatça gidebilmesi, oralarda Arapça'sını mükemmelleştirmesinin de büyük rolü olduğunu düşünüyorum. Aynı imkânlar Türkiye'den birisine verilseydi aynı nitelikte bir eser ortaya çıkar mıydı sorusuna cevabımsa ne evet, ne hayır.

Yazarın Jadaliyya'ya verdiği röportajda belirttiğine göre *Halife ve İmam*'ın metodolojisi iki temel yaklaşıma dayanıyor: İlk olarak, Sünniliğin ve Şiiliğin kronolojik ve doktrinsel olarak nasıl şekillendiğini analiz ederken, geçmişteki olayların sonraki dönemleri nasıl etkilediğini anlamının önemini vurguluyor. Tarihi olayları karşılıklı bir bağlam içinde ele almak, özellikle ilk dönemlerin, daha sonraki süreçte referans noktası olarak nasıl kullanıldığını anlamayı sağlıyor. İkinci olarak, bir bölgeye ya da döneme odaklanmaktan ziyade, Nil'den Orta Asya'ya, Kuzey Afrika'dan Hint alt kıtasına kadar geniş bir coğrafi alanı kapsayan küresel bir perspektifi gerekli görüyor. Bu bağlamda, İslam'ın kendi içindeki tartışmalarını sosyal, siyasi ve tarihi zeminlere yerleştirerek egzotikleştirme hatalarından kaçınıyor. Eser ayrıca, İslam tarihindeki gelişmelerin Haçlı Seferleri, Moğol istilaları, erken modern dönemin siyasi oluşumları, sömürgecilik ve kapitalizm gibi küresel süreçlerle nasıl karşılıklı etkileşim içinde old-

uğunu da takip ediyor. Mesela, 1500'lerden itibaren dinî kimliğin devlet oluşumunda belirleyici hale gelmesiyle birlikte Sünni-Şii dinamikleri İran'ın İslam dünyasındaki konumu ile iç içe geçmiş ve geniş ölçekte Orta Doğu ile Hint alt kıtası arasındaki bağlantılar da güçlenmişti. Modern dönemde Avrupa imparatorluklarının ve ulus-devletlerin ortaya çıkışı bu ilişkiler üzerinde dönüştürücü bir etki yaratmıştı.

Kitabın en ilgi çekici detaylarından birisi, Bölüm III'teki, oryantalist çalışmaların Sünnilik-Şiilik ayrımını daha kalıcı hale getirdiği bilgisi. Oryantalistler genellikle İslam'ın erken dönemindeki metinlere odaklanmış ve çeviriler yoluyla hukuki ve polemiksel tartışmaları Batı'ya taşımışlardı. Özellikle İngiliz sömürge idaresinin yoğun nüfusa sahip olduğu Hint alt kıtasında, Sünni-Şii farklılıkları yönetim politikaları çerçevesinde daha sistematik bir yapıya büründürmüştü. Örneğin İngilizler, Sünnilerin Muharrem ayı etkinliklerine katılmamaları gerektiğini öne sürmüşler ve bu durum, sömürge yönetiminin sonunda Sünniler ve Şiiler için ayrı ayrı Muharrem alayları düzenlemesine yol açmıştı. Yazarın vurguladığı noktalar arasında, "barut" imparatorlukları olarak anılan dönemin, bu imparatorlukların erken dönem Avrupa imparatorluklarıyla ve özellikle Hindistan alt kıtası, Hint Okyanusu ile Hindistan'a ulaşan Körfez rotası üzerindeki etkileşimlerinin, modern dönemdeki mezhep oluşumlarının temellerini atmada kritik bir rol oynadığı da yer alıyor. Eserde ayrıca İslam tarihinin yazımı konusundaki asimetrilere dikkat çekilmekte, Sünniliğin resmi tarih anlatısına dönüşmesi ve devletle olan ilişkisi sebebiyle Şii perspektifleri büyük ölçüde marjinalize edilmiş durumda olduğuna değinilmekte. Matthiesen'in belirttiğine göre Sünni dünyada erken dönemden itibaren Şii kaynaklar ya dışlanmış ya da yok sayılmış, Şiiliğe nadiren olumlu atıfta bulunulmuş, odak daha çok eleştiri üzerine olmuştur. Gerçi İlahiyat fakültelerimizde Şii kaynakları (özellikle tefsir ve hadis) üzerine yapılan -çoğu çürütme temalı olsa da- tezlerdeki artışa bakılırsa, bu yönde tersine bir eğilim başlamış diyebiliriz belki de. Yine de, eserde sık sık yapılacak genellemelerin yanıltıcı olabileceği de anlatılmakta. Oryantalistlerin Sünniliği "kilise" ile, Şiiliği ise bir

“mezhep” ile eşitleme eğiliminde olduğuna ve bu gibi Batılı terimlerin İslam dünyasının yapısını anlamada yetersiz olduğuna da değinilmekte. Yazar, kitap boyunca Sünnilik ve Şiiliği, her biri kendi içinde farklı mezhepleri ve içtihat okullarını barındıran İslam’ın iki ana kolu olarak tanımlıyor. Çünkü yazara göre bu iki öğreti, İslam’ın doğru yorumlanması konusunda bir-biriyle yarışan iddialar ortaya koymakta, aynı zamanda her ikisi de kendilerini İslam’ın merkezi öğretilerini temsil eden bir yapı olarak görmekteyken, dinî kimlikler bu süreçte, Türkiye ve İran gibi belirli ülkelerle doğrudan ilişkilendirilmeye başlamıştır.

Halife ve İmam, Sünni ve Şii İslam arasındaki tarihsel süreçlere, kökenlere, oluşum mekanizmalarına, gelişim dinamiklerine ve kimlik inşasına dair kapsamlı ve akademik bir perspektif sunan iddialı bir çalışmada aslında. Eser, söz konusu tarihsel süreci birlikte var olma, arada kalma ve kutuplaşma ekseninde ele alırken hem haritalar hem de görsel materyallerle desteklenmiş zengin bir kaynak da sunuyor. Hâsılı *Halife ve İmam*, üniversitelerde ders kitabı olarak okutulmak üzere düşünülmüş; dünya ve İslam tarihi, düşünce tarihi, din sosyolojisi, sömürgecilik ve günümüz İslam

dünyası gibi konularda kendini geliştirmek isteyenlere hitap eden Hz. Peygamber döneminden başlayıp Arap Baharı’yla biten oldukça öğretici bir eser. Yazımı, başta yaptığımı benzer şekilde yine Matthiesen’in kendisine ve kitaptaki son sözlerine bırakarak tamamlayayım:

“Bu çalışmada göstermeye çalıştığım gibi, Sünnilik ve Şiilik zaman ve mekân içinde birbirini şekillendirmiştir. İki taraf her zaman birbirine düşmanlık beslememiş olsa da bu ayrım ne 1501’de, ne 1918’de, ne 1979’da, ne de 2003’te bir anda ortaya çıkmamıştır. Geçmişte olduğu gibi bugün de bu bölünme, inanç tartışmalarının sosyo-ekonomik mücadeleler, siyasi rekabetler ve hafıza mekânları üzerindeki çekişmelerle ilişkilendirildiği durumlarda insanları en çok harekete geçiren unsurlardan biridir. Çoğu Müslümanın Kerbela’da Hüseyin’in ölümü için yas tuttuğu gerçeği, İslam’ın ana ayrımının aşılmasının ne denli zor ve gündeme getirilmesinin ne kadar kolay olduğunu gölgede bırakmamaktadır.”

Dipnotlar:

[1] Seyyid Ali Sistani’yi kast ediyor.

Depremler, Toplum, Ders Çıkarmak

BEDRİ SOYLU

6 Şubat depremleri üzerinden iki yıl geçti. Geçen iki yılda yaralarımızı saramadık. Hâlâ insanlar evsiz ve kentler darmadağın. Geçen iki yıl içerisinde hiçbir yönetici istifa etmedi. Mahkemeler tatmin edici cezalar vermedi, sorumlu müteahhitler pişkince savunmalar verdiler. İktidar ve sorumlular yerli yerindeler. Bununla birlikte depremde sonra başka büyük facialar daha yaşadık. Bolu'da turizm bakanlığının yetki sorumluluğunda olan ve denetlenmeyen bir otelde 79 kişi yangın nedeniyle can verdi, yangın güvenliği denetlemelerinden geçmeyen devasa bir otelde. Bakan yerinde duruyor. Soruşturma başka suçluları bulma gayretlerini gözümüze sokarcasına ilerliyor.

Merkez üssü Kahramanmaraş olan ve fay hattının tam üstünde yer alması nedeniyle en çok Hatay'ı etkileyen depremler bütün Türkiye'yi ve tabi Suriye'yi etkiledi. Birçoklarımız için bir dönüm noktası oldu. Sıradan insanlar olarak tek başına kaldığımızda herkes kadar zayıf olduğumuzu

ve büyük olayların sebep olabileceğini depremlerle birlikte yakinen gördük. Halkını gözetten bir devlet ortalarda yoktu. Hâlâ yaralarımıza değen ve hayallerimiz öldüren çokça hadise yaşanmaya devam ediyor. Kendi hesabıma Roboski katliamını, 10 Ekim katliamını, Soma katliamını, Cizre ve Silopi'deki katliamları, 2016 yılındaki darbeyi, pandemi kapatmalarını, İsrail'in Gazze soykırımını vb. olayları aklımdan

çıkarabildiğimi söyleyemem. Bu gibi hadiselerin çoğu bizim için dünyanın daha güzel bir yer olabileceğine dair umutları körelten etkileri de taşıyor. Açıkçası Kahramanmaraş depremlerine

kadar şahit olduğum birçok şey Türkiye için umudumu yitirmeme neden olmamıştı. Bir şekilde bu toplumda geleceğe dair güzel şeylerin olabileceğine inanmaya devam ettim. Tabi bu inanç asla kuru bir temenniden ibaret olmadı. İçinde gayret barındırmayan hiçbir temenni karşılık bulmaz. Bir şeylerin değişmesi için mutlaka emek vermek gerekir. Ancak depremlerle birlikte yaşadığım

hayal kırıklığı, bir şeylere emek verme heyecanımı kırarak bir etkiye neden olmuştu.

Geceleri bazen durduk yere uykum bölünür, kısa bir uyanırım. Bazılarında bir yakınımın başına bir şeyler gelmiş olur. Bu nedenle uykum yerli yersiz bölününce hep tedirgin olurum. Deprem gecesi de böyle olmuştu. İş yerine geldiğimde bir saatten fazla yol yapmış olmama rağmen uykum açılmamıştı. Yoldayken haberle falan bakmadım. İş yerine vardığımda bir arkadaşım ciddi bir felaketin yaşandığını söyledi. Önce abarttığını düşündüm ve hızlıca olan biteni anlamak için bilgisayarın başına geçtim. Ciddi bir felaket yaşanıyordu. Ayrıca doğduğum ve akrabalarımın çoğunun yaşadığı şehir çok ciddi etkilenmişti. O gün ve o hafta en yoğun haftalarımın biriydi ve bir sürü işim vardı. İzin alamayacağım kadar yoğun bir mesai dönemi idi. Deprem bölgesine gitmeliydim ancak elim kolum da bağlıydı. Cuma'ya kadar bir yandan deprem bölgesine dair haberleri takip ederken bir yandan işleri bitirmeye odaklandım.

O hafta sonu için uçak bileti aldım. Henüz biletler bölgeye gitmek isteyenler için ücretsiz değildi. Hafta sonu bir gece vakti, kış ortasında Malatya Havaalanına vardım. Akrabaları gördüm, bazı mal kayıpları vardı, yakın akrabalarım arasında can kaybı yoktu. Malatya'dan hızlıca geçip Adıyaman'a gittim. Şehirde bağımsız ve mobil bir ekiple çalışmalara katıldım. Bir hafta kadar oralardaydım, iznim bitince dönmek zorundaydım. Deprem bölgesinde daha önce benzerine hiç karşılaşmadığım bir kaos vardı. Soğuk hava, yıkık evler, kurtarılmayı bekleyen insanlar, en temel ihtiyaçların bile lüks kaçtığı bir ortam...

O hafta sonu için uçak bileti aldım. Henüz biletler bölgeye gitmek isteyenler için ücretsiz değildi. Hafta sonu bir gece vakti, kış ortasında Malatya Havaalanına vardım. Akrabaları gördüm, bazı mal kayıpları vardı, yakın akrabalarım arasında can kaybı yoktu. Malatya'dan hızlıca geçip Adıyaman'a gittim. Şehirde bağımsız ve mobil bir ekiple çalışmalara katıldım. Bir hafta kadar oralardaydım, iznim bitince dönmek zorundaydım. Deprem bölgesinde daha önce benzerine hiç karşılaşmadığım bir kaos vardı. Soğuk hava, yıkık evler, kurtarılmayı bekleyen insanlar, en temel ihtiyaçların bile lüks kaçtığı bir ortam... Mesela çadır dağıtan araçlara pompalı silahlarla ateş açıldığına dair şeyler konuşuluyordu. Beraber dolaştığım ekipten bir arkadaş bizzat arabasının saldırıya maruz kaldığını ve bu nedenle silah taşıdığını söylüyordu. Neticede hem Malatya'da hem de Adıyaman'da karşılaştıklarımın etkisinden uzun süre kurtulamadım. Birkaç ay ciddi odaklanma sorunları yaşadım. Bir süre beni bu denli etkileyen şeyin temelde ne olduğunu anlamaya ve sindirmeye çalıştım.

Beni bu denli hayal kırıklığına uğratan şey savunmasızlık hissiydi. Böyle bir durum yaşandığında dayanışabileceğim kimselerin olmaması korkusunu uzun süre üzerimden atamadım. Depremlerden sonra şahit olduğum şey, bu ülkede irade sergileme kabiliyeti olan ve gücünü dayanışmaya yaslayan bir toplumun olmadığıydı. Yani bir saldırıya maruz kaldığımızda başımıza her şey gelebilirdi. Sergilenen dayanışma pratikleri ise ancak günü kurtarmaya yarayacak kaddardı. Uzun vadeli bir projeksiyonun ve irade teşekülünün pek de kolay olmadığını gördük. Günü de ne kadar kurtarabildiğimizi ölenlerin ardından kaldıramadığımız cenazelerden bile anlayabiliriz. İyi insanlar olma gayreti dışında bir büyük dönüşümü sağlama kabiliyetimizin neredeyse hiç olmadığını deprem sonrasında gayet iyi müşahade ettik. Sermayenin çıkarı için halka saldıran ve çok fazla enstrümanı olan bir organizasyon ve buna cevap/siyaset üretemeyen bir halk vardı. Yaşanan yıkımla birlikte düşünülünce benim iyimserliğimin son kırıntıları böyle gitti.

Depremlerin üzerinden iki yıl geçmiş olmasına rağmen hâlâ halka saldıran bu düzeneğe bir cevap/

karşılık üretme kabiliyeti ya da arzusu sergileyen bir görüntü ortada yok. Hemen herkes kendini kurtarma peşinde ve çok basitçe ortaklaşa yapılabilecek işler için bile insanların enerjileri kalmamış. Bencillik sıradanlaşmış. Siyaset iddiası taşıyan sol yapılar ise büyük oranda hâlâ feodal beylik görüntüsü veriyor. Yani özetle, iki yılın sonunda, bize saldırmaktan başka meselesi olmayan insanların necasetlerini konuşmaktan fazlasını yapmıyoruz. Yani gerçek anlamda bir ders çıkartmamışız. Haliyle insanları diri diri yak-salar da kimsenin kılı kıpırdamıyor. Sadece bir toplum

olma vasfını kaybetmemişiz, tehlike anında ölü takli-di yapan kertenkelelere, kafasını kuma gömen deve kuşlarına dönmüşüz.

Bu çıkmaz sokak gibi görünen durumdan çıkış elbette mümkün. Ancak öncelikle bize gerçeği kabullenme olanağı sağlayacak bir özeleştirici sürecini işletmem-iz gerekiyor. Yoksa meselesi sadece halka saldırmak olan bir düzeneğe buğzederek nefes harcamaya de-vam edeceğiz.

